

DISSERTATIO MEDICO-PRACTICA
IN AUGURALIS
DE
PHRENITIDE VERA,

QUAM
ANNUENTE DEO TER OPT. MAX.

Ex Auctoritate MAGNIFICI RECTORIS

D. D. JOANNIS CONRADI RÜCKER,

J.U.D. ET JURIS CIVILIS IN ACADEMIA LUGDUNO-
BATAVA ANTECESSORIS ORDINARI.

NEC NON

Amplissimi SENATUS ACADEMICI *Consensu, & Nobilissima*
FACULTATIS MEDICÆ *Decreto,*

PRO GRADU DOCTORATUS,

Summisque in MEDICINA Honoribus, & Privilegiis rite ac legitime
consequendis,

Eruditorum Examini submittit

THEODORUS VERHEIK,
LUGDUNO-BATAVUS.

Ad diem 7. Octobris 1757. . hora locoque solitis.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

500 FIFTH AVENUE, NEW YORK, N. Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTEN LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS
500 FIFTH AVENUE, NEW YORK, N. Y.
This book is loaned to the
Library of the
New York Public Library
Asten Lenox and Tilden Foundations
500 Fifth Avenue, New York, N. Y.
for the use of the
Library of the
New York Public Library
Asten Lenox and Tilden Foundations
500 Fifth Avenue, New York, N. Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

500 FIFTH AVENUE, NEW YORK, N. Y.

VIRIS OPTIME HONORANDIS

SANGUINE MIHI QUAM PROXIME
ADJUNCTIS.

GERARDO VERHEIK,

PATRI OPTIMO PLURIMUM VENERANDO, OM-
NIQUE FILIALI AMORE AD ULTIMAM VITÆ
AURAM PROSEQUENDO.

HENRICO VERHEIK,

ATQUE

DIETERICO VAN DEN BRAND,

AVIS SUIS IN ÆTERNUM COLENDIS, MAXIMI
ÆSTIMANDIS.

NEC NON

AUGUSTINO VAN STAVEREN,

COGNATO SUO EXOPTATISSIMO AD ROGUM
USQUE PLURIMI DUCENDO.

*Hasce Studiorum primitias,
atque semet ipsum omni
veneratione sacras facit,
obfert, atque dedicat.*

T. • VERHEIK,

AUCTOR

*San creatus
Politros urbis Purmerenda
int Duyts Haad Doctor te
Purmerinde.*

WILLIAMSON & CO. LTD.
LONDON & NEW YORK

GEORGE V & THE KING

THE ROYAL WARRANT
TO THE PROPRIETORS
OF THE

HENRI CO. VERNIER

DIETERICH VAN DEN BRAND

MANUFACTURER OF
WATCHES & JEWELLERY

THE

AUGUSTINO VAN STAVEL

COGNATE AND DISTILLERS
OF THE

THE ROYAL WARRANT
TO THE PROPRIETORS
OF THE

T. VAN DER

Patented in the
United Kingdom
and other countries
by
T. VAN DER

PRÆLOQUIUM.

INTER tot adeoque graves morborum, inter se diversissimorum, quibus misero hominum sæpe conflictandum sit generi, turbas infimum minime sibi vindicat Phrenitis locum. Periculosus hicce adfectus pro Themate, viribus nostris imbecillioribus superiori licet, ad satisfaciendum legi, Lauream Doctoralem ambienti impositæ, a nobis, postquam dubius & anceps diu hæsit animus, ad specimen progressuum in lucem proferendum, est electus. Opus certe tyroni permagnum, attamen non minus in rebus utile practicis. En ergo L. B. dissertatiuncula quam, tibi obfero, pro viribus explanatam. Ne novi quid expectes; verum contentus sis ab aliis jam explicatis. Plurima enim

P R Æ L O Q U I U M.

*si non omnia ab auctoribus explanata, atque scriptis mandata sunt. Novi igitur vix aliquid addi potest. Sed omnia hic in medium prolata ex Auctoribus antiquis, hodiernis, nec non Præceptoribus, nunquam nisi summa laude nominandis, ad rogum usque colendis, parentumque loco in æternum habendis, collecta atque descripta; perpauca, tamen, a me addita libenter fateri non erubesco. In describenda hacce dissertatione nonnullorum auctorum, imprimis immortalis illius Batavi HIPPOCRATIS, summi BOERHAVII nempe aliorumque ordinem secutus sum. Varia forte tibi occurrent vitia, quæ, ut corrigat Lector, humanissime roga-
tur. Discientis, minime vero Docentis opus esse, consideret; reliquaque si displiceant, æqui bonique consulat oro. Dissertationem hanc, ut ordo servetur quidam, in quinque partes divisimus. Prima pars agit de Morbo ipso, Parte adfecta &c. Altera enucleat ejus Causas enumeratque. Tertia exhibet Diagnosin. Quarta tractat Prognosin. Quinta enarrat ejus medendi Methodum.*

DIS-

DISSERTATIO MEDICO-PRACTICA
INAUGURALIS
DE
PHRENITIDE VERA.

CAPUT PRIMUM.

*De Etymologia, Definitione, Differentia &c.
Phrenitidis.*

PHRENITIS, Mentis quasi morbus,
quia Mens eo valde patitur, derivatur
ἀπὸ τοῦ φρενός, quod Mentem denotat,
quodque vocabulum pro Sapientia ad-
hibuerunt Veteres, unde Phrenitis Sa-
pientiæ ægritudo Plinio dicta; & ter-
minationem illam φρενίτις, quam antiqui
Medici usurpabant, morbum cujusdam partis inflamma-
torium

torium conantes indicare, ut plurimum, uti patet in Hepatitide, Pleuritide, Nephritide &c. addebant.

MORBUS noster, qui & *Phreniasis* audit, etymologiæ, diutius ut hic minime necessariæ, ne inhæreamus, est *Mentis alienatio cum febre acuta continua, & delirio perpetuo, sæpe feroci, ab inflammatione in vasis vel cerebri, vel ejus meningum, vel utriusque simul concitata.* Verum inflammatio particularis cognosci quum nequeat sine ejusdem prænotione generali, brevem, quatenus ad scopum pertineat nostrum, ejus dabimus ideam. Hæc unanimi doctorum Virorum consensu definitur, quod sit *sanguinis arteriosi rubri in minimis canaliculorum arteriosorum seriebus stagnantis præter naturam pressio, cum attritu juncta enormi, per motum reliqui sanguinis moti & stimulo febrili fortius adacti, inducta.* Brevis hæc licet, omnium tamen aptissime videtur genium depingere inflammationis definitio. Hanc, generalissime definitam, æque in Encephalon, quam aliud quodcunque organon, incidere valere, postea suo videbimus loco.

PHRENITIS duplex existit *Idiopathica*, atque *symptomática*, licet tertia species *Hæctica* dicta a nonnullis addatur. De priori agere constitutum est, in qua inflammatio proprie in cerebro vel ejus membranis, vel utrisque simul hæret, atque causa primarie in cerebrum agit. De posteriori speciatim non est, tempus quippe deficeret, ut agamus. Pauca tamen de hac præmonere non abs re est. Varia enim pro causa agnoscit sua. V. G. contingit frequenter, quod inflammatio in alia corporis parte sita, per *μετάστασιν* in Cerebrum deferatur. Hujus *Phrenitidis* symptomatice Exemplum apud Auctores tam

anti-

antiquos, quam recentes inveniuntur infinita. Sic dicitur *Phrenitis* orta a materia capitis erysipelatosa, ubi illa materias intro vergebat, seque deponebat in Encephalon. Hæcque porro Sympathica frequenter occurrit in variolis, ubi materies illa variolosa simili modo ac Erysipelatosa, cerebrum ejusque membranas adficit. Qualis casus, quum occupatus essem hacce dissertatione describenda, exemplum contigit, quod huic inferere minime dubius hæsitavi. Erat scilicet juvenis, annum agens circiter vigesimum, qui octava ante obitum die, morbo quodam laborabat cutaneo cum dolore lumborum, unde sponte liberatus. Verum elapsis tribus diebus, nullo interim victus regimine observato, pristinus ille rediit lumborum dolor; tunc prius accersito Medico, altera die erumpebant pustulæ variolosæ copiosissimæ, attamen discretæ, quæ ab ipso ægrotante parum curatæ, tertia die (retropulsa materia variolosa) papulas duriusculas, compressas, ac si verrucæ essent, referebant; subsequenti die jam gangrænosæ cum delirio atque febris acriori; & tandem ultima die ante meridiem jam plane sui nescius, febris non minori, atque delirio parum imminuto sed feroci, hora circiter ad vesperam octava cum anxietatibus ingentibus miserrime suffocatus quasi obiit. Itaque a podagra vel arthritide retropulsa, a suppressis in puerperis lochiis, (de quibus in sequentibus ulterior quidem mentio) atque ex aliis forte innumeris produci noster potest adfectus. sic habet SCHENKIUS in *Obs. Medic.* L. 1. p. 62. casum transmutatæ pleuritidis in Phrenitidem, nullis remanentibus pleuritidis notis. Item delirium cum febre ortum a vulnere, quod non solum diviserat muscolum crotaphitem, sed e-

B

tiam

tiam penetraverat per os temporum dextrum in cerebrum usque, verum quoque diviserat piam & duram meninges, observatum legitur in *act. societ. HOLL. HARLEM. tom. 3. p. 566. & seqq.* Delirium febres acutas secutum legimus apud SCHENKIIUM *L. c.* Ex Catharro idem *L. c. p. 64.* Tandem casum habet adolescentis cujusdam, qui, cum tumor ad malleolum ei obortus, subsequenter balbutie, feбри latente, siti, lingua fuliginosa, phreniticus redditus, quarto die mortuus est. FABRICIUS HILDANUS expertissimus atque dexterrimus Medico-Chirurgus, nobis casum præbet, ubi agit de Symptomatibus, quæ amputationem consequuntur, & de mentis alienatione mentionem etiam facit in *libro de Gangræna & Sphacelo Cap. 25. p. 287.* *Vigiliæ, enim inquit, inquietudinesque ex numero quoque sunt gravissimorum symptomatum, quæ post Operationem ægrum torquere solent.* Pauloque inferius dicit, *moxque oritur febris, tandem mentis alienatio & quandoque, symptoma longe periculosissimum sequitur.* Hæc sufficiant de Phrenitide symptomata; plura alia hinc inde inveniuntur in Medicorum Pandectis.

PARS adfecta est Viscus, illud totius Corporis humani nobilissimum & intricatissimum, cerebrum scilicet, ejusve membranæ. Quod in schola Anatomico-Physiologica definiri solet; *viscus singularissimum, in Calvaria situm, ex duplici constans substantia Corticali scilicet & Medullari, vasis omnis generis gaudens, functionibus animalibus destinatum, nec non liquido alicui subtilissimo probabilissime scernendo dicatum.* Membranæ, quæ illud obvolvunt tres ponuntur, uti omnibus parum in Anatomia versatis nota res est. Prima ex illis crassa, fortis,

fortis, vasis plenissima est, & dura mater vel meninx dicitur. Tenuissima altera, a teneritudine & similitudine membrana Arachnoidea dicta, telam ferme aranearum refert. Tertia pia mater vasis quibuscunque probabiliter atque nervis instructa, directe cerebrum obvolvitur, estque densa, compacta. Priorem ut & posteriorem inflammatione posse corripi, constat ex variis observationibus, & omnium adinstar ex illis nobis relictis a doctissimo T. BONETO in *Sepulcreto suo Anatomico*. Mediam seu Arachnoideam inflammatione correptam unquam fuisse, nullum, quod hactenus novi, datur exemplum. Et quid ni cerebrum ejusque memoratae meninges, ac aliae partes, inflammationem possent pati, quum ex simplici inspectione anatomica & injectione constiterit, totum Encephalon vasis cujuscunque gaudere generis? Et ex supra data inflammationis definitione luculenter apparet, hanc æque in cerebrum, ejusque membranas, ac in aliam quamcunque partem vasculosam, incidere posse. Hæc, credo, quoad hujus visceris structuram, situm, usumque sufficiant, reliquis nos immittere, e re nostra est. Plura qui de eo desiderat, adeat Anatomicos, atque Physiologos, qui de hisce sat fusc & ample egerunt.

PHRENITIDEM. 1°. Juxta ejus definitionem *Mentis alienationem* esse vidimus, per quam intelligenda aberratio illa legitimi mentis usus eorum hominum, recedens ab ea in homine sano & sapienti.

CONJUNCTA. 2°. Semper est Phreniasis cum *delirio*. Delirare enim is dicitur, qui a recto judicii tramite recedit & absurda, objectis externis non responden-

tia, profert. Et hoc semper in Phrenitide ad est *perpetuum*; ejusque primarium signum sistit Pathognomicum. Omne vero delirium non facit Phrenitidem; datur etenim delirium maniacum, melancholicum, hypochondriacum, hystericum; sed hæc deliria intermittunt & cessant, cessante eorum paroxysmo. Unde jure ab aliis discernitur morbis, ubi frequenter delirium obtinet: ut in febribus intermittentibus; ubi cessat, cessante eorum paroxysmo, reditque, redeunte novo febris insultu. Delirium porro intermittens supervenire aliquando febribus observatur acutis, continuisque remittentibus. Nec non discernitur hac ratione a delirio in morbis soporosis, febrilibus, sæpe illud comes habentibus. In his delirium quidem sæpe adest, sæpe tamen intermittit, quod in Phrenitide contrarium, ubi quidem remittit, neutiquam tamen intermittit. Patet itaque differentia. Delirium etenim, quod in Phreniasi observatur, ad morbi finem usque mitius graviusve continenter perdurat.

ATQUE 3°. Hoc delirium sæpe *ferox* est; valide enim hic mutatur sensorium commune; attamen non semper illa adest ferocia æque gravis, uti innuit Clar. ZWIENTENIUS *in Comm. ad APH. BOERHAV. §. 770. & 771.* ibidemque hujus rei rationem reddit. Atque ideo discrepat Phrenitis a Paraphrenitide. Nec non quoad locum adfectum discernitur ab ea. licet Antiqui varia alia loca pro Phrenitidis sede statuerint, quod pro suo tempore jam optime refutavit CÆL. AUREL. *lib. 1. de morb. Acut. c. 9. p. 24.* In Phrenitide cerebrum ejusve meningis adfectæ sunt; in Paraphrenitide vero diaphragma, vel pleuræ pars diaphragma ambiens, patitur.

ADEST & 4°. *febris acuta continua.* Inflammatio enim

enim majoris momenti inprimis sibi comitem habet febrim, atqui hic adest inflammatio cerebri, ejusve membranarum, quæ certe maximi momenti, quid ni febris acuta nostro in morbo adest continua, æque ac in aliis morbis inflammatoriis? Atque hac febre præsentè distinguitur a mania & melancholia, quæ mala chronica sine febre sunt. Hosce morbos ab invicem perpulcre distinxit CELSUS lib. 3. c. 17. ubi dicit. *Incipiam ab insania, primamque hujus ipsius partem aggrediar, quæ & in acuta & in febre est.* Et hæc febris semper adesse, debet, licet T. BONETUS observaverit Phrenitidem cum Cerebri atque meningum inflammatione absque febre existisse. Hæcque memorata signa pathognomica Phrenitidis sunt, quibus & ab aliis distinguitur morbis, & illa ad finem morbi usque concomitantur. PROSP. ALPIN. duobus tantum symptomatibus præsentibus, febre nimirum acuta, continua, atque delirio perpetuo Phrenitidem cognovit, & ab aliis distinxit morbis, uti id colligere licet ex eruditissimo illo libro de *Præfagienda vita & morte* lib. 1. cap. 7. p. 37. De reliquis signis diagnosticis postea ulterior agendi opportunitas concedetur.

Hocce morbo inflammatum esse cerebrum, vel ejus membranas, vel utraque simul, docent observata Anatomica cadaverum Phrenitide extinctorum, quæ exactè instituit doctissimus T. BONETUS, qui omnia concinno ordine scriptis mandavit, uti patet ex *Anatomia Practica* five *Sepulcreto Anatomico* lib. 1. sect. 7. ubi cerebrum solum, membrana dura & pia seorsim, & simul inflammari posse dicuntur. Adeoque hoc monendum, quod ut Phrenitis nascatur, inflammatio haud semper requiratur in

cerebro, vel ejus membranis simul; verum eam exoriri posse alterutra parte inflammata, ex citato loco colligitur. Hisce omnibus præmissis transeamus ad morbi Causas.

CAPUT SECUNDUM.

De Causis Phrenitidis.

HÆ quam variæ sint, quotidiana docet experientia. Illas innumeras suam ob multitudinem cum plerisque artis Magistris dispecimus in *αερατακτητικήν*, quæ & *αερίφασ* vel occasionalis audit; in *αεθυσιδικήν*, hæc remota seu prædisponens dicitur; & in causam Proximam. Priorem commodi gratia dividimus cum summo BOERHAVIO in *inst. Medic.* §. 744. in quatuor classes. Quarum prima agit de *ingestis*, quæcunque illa fuerint. Secunda de *Gestis*, tertia de *Retentis* atque *Excretis*, quarta seu ultima de *Adplicatis*, quocunque id fiat modo. De hisce primo agendum, & singula brevitatis ergo paucis absolvam.

Ad primam classem inter ingesta cum mox adlato Auctore primo loco refero *aërem*, illud veterum vitæ pabulum, quo ne per momentum absque damno carere possumus. Hic variis modis variari atque humanum genus & corpus lædere potest. Aëris dotibus & qualitatibus, quæ certe sunt innumeræ, non est quod inmoror; de hisce videantur Philosophi atque Pathologi. Solummodo

do mihi inquirendæ incumbunt illæ, quæ nostro morbo producendo aptæ & efficaces habendæ sunt. Aër itaque 1°. examinandus calidus est. Qui certe nostro affectui facile ausam præbere potest, præcipue si tum simul fuerit siccus. Calidus enim aër omnia rarefacit, distendit, efficit, ut humores majus acquirant volumen, corporique adplicatus vasa laxat & ampliat, ita ut vasa ad reactionem in contenta liquida rite præstandam, imparia reddantur, hinc innumeri morbi oriri possunt, quos explicare si voluerimus, tota non sufficeret ætas. Nasci facillime posset, quod non infrequenter contingit, ut humores in minora protrudantur vasa, unde error loci, stagnatio liquidorum in minimis vasis, inflammatio & ejus sequelæ; inprimis si alia quæcunque causa accedat, & hæc symptomata in cerebrum si deveniant, Phrenitidem perquam facile progignere valerent. Quod & fieri videmus, ut adducatur exemplum, in Ophthalmia. Naturaliter in tunica oculorum albuginea nulla adparent vasa sanguinea, verum veniat aliqua modo causa, quæ ibi producere posset errorem loci, nonne statim in lucem se prodeunt vasa ista sanguine oppleta? Hoc si obtinere potest in illa parte, quidni in aliis partibus idem fieri valet, & præcipue in visceribus, ubi eorum vasa fibras musculares exiliores habent, humoresque minorem inveniunt resistantiam? Præterea aër calidior efficit, humores majus ut acquirant volumen, unde vasa distenduntur, & ita facile elucescit, quid Plethoricis accidere debeat, inprimis calor si accedat? Abundantia enim humorum quoad volumen augetur, unde vasa ad crepaturam usque distenduntur. Inde iterum malorum chaos oriri potest, & cerebro adplicata no-

strum

strum adfectum producere levi negotio valent. Præter hæc aër calidus in humorum agit principia, præcipue sal & oleum. Ex Chemicis enim demonstratum est, humores nostros ex quatuor componi principiis; aqua scilicet, phlogiston sive inflammabili, sale & terra, ut Cel. omni laude major H. D. GAUBIUS, Præceptor Promotorque meus in æternum honorandus, in nuperrime edita *Pathologia* §. 132. scite monuit. Oleum seu inflammabile rancescit, sal alcaliscit & in alcali volatile abit, tum phlogiston illud augeatur, stagnat, obstructions, inflammationes earumque sequelas producit, quæ si ad Cerebrum adplicamus, oriri facile posset Phrenitis. Et præterea stagnantibus humoribus acrimonia inducitur, ex qua varia morborum genera. Quid nunc produci debeat a siccitate facile patet. Hæc omnia exsiccant, hinc subtiliora diffillantur, crassiora relinquuntur. Ex quibus solida redduntur rigidiora, quæ certe per se aliquando maximopere nocere possunt. Hinc videmus cane pejus & angue vitandam esse insolationem, seu moram diurnam, & diuturnam in sole ambulationem. Hæc quoque ob radiorum solarium calorem & siccitatem idem efficit, quod aër calidus & siccus. Ob solis enim calorem humores rarefiunt, expanduntur, vasa laxantur, rigidiora redduntur. Quod non infrequens videre est in messoribus, aratoribus, & reliquis suum opus sub dio facientibus. Hi enim homines quanta sæpe non percipiunt mala a tali insolatione? Nullus enim observationum datur numerus, quin talibus fere impletus sit observationibus, & experientia quotidiana tristitia eheu! quam plurima demonstrat mala. Talis quoque Insolatio non infrequenter in infantibus producit *Syriasin*, quæ Phrenitidis species est. Quod optime docet

cet J. SCHENKIUS *in Observ. Medic. lib. I.* ubi de *Syriasi* agit *Obs. I. p. 58.* Et ita videmus, aërem justo calidiorem, nostro morbo producendo minime imparem esse. Inprimis si accedat dispositio in corpore calida & inflammatoria, plethora, vel alia quæcunque causa remota, uti postea videbimus. Et certe talis aër calidus atque siccus facile cerebrum inflammare valet æque, ac aliam quamcunque partem, quæ per calorem & siccitatem rigida reddita, dispendium subtiliorum, reliquorumque inspissationem passa est. Verum contrarium & posse obtinere, absolute negare non ausim. Aërem frigidum etiam nocere posse, experientia edocuit. Nonne videmus tempore æstivo corpore excalefacto, cito quum applicetur aër frigidus per rimam fenestrarum vel januæ, oriri Pleuritidem, aut Peripneumoniam? si aër frigidus illis producendis par fuerit, quidni posset generare Phrenitidem? Corpus tum magnam certe patitur mutationem. Perspiratio maximopere impeditur, unde varia malorum genera, de quibus postea suo loco, oriuntur. Frigus condensat, compingit humores, in minus volumen reducit, omnia interiora versus propellit, efficit, ut liquida vasorum parietibus adhæreant, hinc stagnatio, obstructio, inflammatio &c. quæ si cerebro adplicentur, Phrenitidem gignere valent, uti exempla tristissima id toties satis superque edocuerunt. De reliquis aëris qualitatibus humida scilicet, levi, gravi & cæteris videantur modo laudati Auctores. Quid de aëre maligno sentiendum sit, videtur causticis volatilibus, aliisque noxiis qualitatibus imbutus nostrum posse e longinquo licet progignere malum.

AB aëre pervenimus ad *alimenta*. Alimentum dicitur

C

tur omne id ingestum, quod viribus naturæ nostræ ita subigitur, ut in nostram abeat naturam; idem intelligendum de potu. Hæc varia, variis ex regnis petita, duplici modo generaliter peccare posse, cum plerisque Pathologis statuimus, *quantitate* scilicet & *qualitate*. Quantitate ubi peccant alimenta, iterum id peragunt duobus modis, excessu nimirum vel defectu. Quam miseri certe illi, qui quotidie lautis utuntur mensis, & continuo ventriculum suum nimis onerant alimentis! Illi fere semper percipiunt sensum ineptitudinis & ad minimum motum lassitudinis. Ventriculum adeo impletum & distentum sequuntur quam pessima & miserrima mala. Et ille nimis oppletus agere in ingesta nequit, unde tota primæ coctionis actio perturbatur, atque tum ab officio fere quiescit ventriculus, ingestaque morantur, acrimoniam diversam contrahunt; unde infiniti morbi produci queunt. Dein nec bonus potest præparari chylus, sed vitiosus, hinc mala gignuntur symptomata, ut cachexia, cacochymia, & sternitur via ad infinitos morbos chronicos, hydropem scilicet, aliosque; verum hi non sunt hujus loci. Præcipue vero ventriculus nimis distentus premit sibi vicina, ut arteriam aortam, venam cavam &c. quibus fere proxime adjacet, unde tota vel pro parte imminuitur, & fere suffocatur circulatio in inferioribus sæpe & determinatio ad superiora fit. Unde vertigo, apoplexia, lethargus, verbo omnes morbi soporosi, febrique accedente, haud raro noster emergit morbus. Hæc de nimia sufficiant alimentorum quantitate, quantum pertinent ad nostrum producendum adfectum.

DE defectu ciborum seu inedia agendum jam est, quid enim non producit ab inedia? Nonne videmus homines eam patientes, morti fere similes? Incidunt in leipothymias, animi deliquia, immo nisi alimenta subministrarentur, morirentur, quod non infrequens videre est in exercitibus, ubi homines inedia plurimi sæpe moriuntur. Quid tum reperitur in illorum cadaveribus apertis? omnia intus quasi putrefacta deprehenduntur. Solida continuo deteruntur, fluida dissipantur a vitæ vi superstite. Hæc restauranda per alimenta, alias citissime producuntur morbi aliquando lethales. Inedia porro facit, corpus ut decre scat, homo ut marcescat. Homo enim sufficientem ad vitam sustinendam non adsumit materiem nutritiam, unde debilitatur, magis magisque languet. Dein menstrua primæ coctionis atque digestionis corrumpuntur, acria redduntur. Hæc enim concurrunt ad ingesta miscenda, si autem nil ingreditur ingestorum, aërque accedat, fiunt acria, oriuntur innumera inde mala noxia, imo aliquando pestifera, uti observatum invenitur. Illis vero hominibus anima maximopere foetet. Bilis postea in intestinis accumulata, per pylorum in ventriculum regurgitatur, ibi invenit menstrua stagnantia, & sic materies magis putrida redditur in ventriculo. Hæc præterea in duodenum effusa, aliis humoribus commista illud corrodit, in ventriculum propellitur, atque tunc materies salina, quæ ibi jam per tempus hæsit, magis acris redditur, oriturque atrocissimus appetitus, adeo ut homo ad foetidissima; imo aliquando ad non alimenta transeat, id est, sibi summopere sæpe exitialia, unde pessima oriuntur mala, rancedo, putrido &c. originem suam in ventriculo hærenti, debentia. Ex hoc nausea,

ciborum fastidium, vomitus, unde homo adhuc magis vexatur, fitis inexplebilis nascitur a putridissima ibi hærente materia. Hæc acerrima in sanguinem conversa, destruit vasa subtiliora, irritat: fiunt convulsioncs, febres furiosæ, malignæ, Phreniticæ, & alia ejusmodi symptomata. Hinc videmus, quam funestissima mala producere possit inedia seu nimia ciborum abstinentia? Inter alia Delirium ab inedia productum legitur apud P. BORELLUM *in Obs. Medico Physic. Cent. 3. Obs. 81.*

DE excessu potus multa ut dicamus, necesse non est. Quippe talis neutiquam Phrenitidem sistat. Requiritur enim ut qualitates spirituosas acres, aliasve habeat. De quibus mox. Licet apud FABR. HILDAN. *Cent. 4. Obs. 38.* Observatio quædam proftet, quod ex haustu aquæ frigidæ ingens ventriculi dolor cum mentis alienatione ortus sit. Verum hoc, credo, factum ob consensum mirum, quem caput præ aliis partibus cum ventriculo habet. Ex aquæ frigidæ potu si hæc fieri queunt, quidni, alia accedente causa, Phrenitis produci valeret.

DE defectu potus non est, quod agam, raro enim hic contingit, sæpius plus bibunt, quam ut sitiant, homines. Verum si homo nimis se abstineat a potu, eadem omnino mala orirentur, ac a nimia ciborum abstinentia, & forte quidem pejora.

QUALITATE cibi potusque peccare possunt, de quâ pauca dicenda. Hæc multiplex admodum varia ratione nocere potest pro varietate acrimoniæ, qua gaudent. Hæ acrimoniæ innumeræ fere sunt. Tales sunt acrimonia salina, acida, aromatica, rancida, caustica, putrida, spirituosa. Posterior hæc in potibus præcipue locum habet. Dantur & adhuc aliæ, quæ ex illis componuntur.

tur. Harum omnium enucleationem præbere, nimis longum atque tædiosum est. Ideoque L. B. ad Pathologos, interquos eminent BOERHAVIUS, HOFFMANUS, aliique, verum omnium optimus Clar. BOERHAVIUS in *Inst. Med.* §. 759. & *seqq.* Natura nobis innumera ad sustentandam vitam dedit; verum humanus luxus ea adeo auxit, ut ventriculus quasi Catholicon evaserit ad coquenda & digerenda ingesta. Considerentur enim omnes illæ acrimoniæ, nonne variis morbis inducendis pares sunt? Nonne inflammationem acri ac valido stimulo inducere possunt? Ad hæc igitur si attendamus, sufficiet, credo, in genere adnotare, quod diros morbos producere valeant, & nullum viscus adeo sensibile ab his acrimoniis, quam cerebrum. Nonne videmus, homines a solo modo istorum acrium odore per idiosyncrasiam in cephalalgiam, leipothymiam &c. incidere? Et hæc nocent, quia acrimonia vel stimulo suo nocivo motum humorum intendunt coagulando, corrodingo &c., & ita obstructions, febres acutas, inflammatorias, & reliqua producant. Hæc cerebro ejusve meningibus si adplicentur nonne Phrenitidem æque facile ac in alia quacunque parte inflammationem procreare possunt? Crederem omnino. Modo considerentur omnes conditiones, quæ hic occurrunt, & ut plurimum validissimæ.

POTULENTA potius quam alimenta sua qualitate nocere possunt. Hæc enim facilius continent dictas acrimonias. Acrimonia potibus insidens est acida spontanea, fermentata, fermentans, spirituosæ & aromaticæ. Singula enucleare, ob dictam rationem nequimus. In genere notasse sufficiet, quod omnia hæc acria cere-

bro per quam nociva sint. Et continuæ illæ ebrietates jam a longo tempore damnatæ & metuendæ erant, præsertim in junioribus, plethoricis, tempore æstivo, calidiori. Hæ enim acrimoniæ stimulum toti corpori nostro tam quoad solida, quam quoad fluida inducunt maximum. Spiritus fermentatus solida constringit, fluida coagulat, inde varii oboriuntur morbi, aliquando exitiales. Ab hoc spiritu major fit ad Encephalon humorum determinatio, qui calore rarefacti, majus ibi acquirunt volumen, inde expanduntur solida, rarefiunt liquida, sicque comprimuntur vicina. Unde obstructions, inflammationes, Phrenitidem, lethargum, apoplexiam, & plures capitis morbos procreare solet. Et nimium potuum spirituosorum usum pro causa jam agnoverunt Medici antiqui, qualia exempla apud HIPPOCRATEM, GALENUM, CÆLIUM AURELIANUM, aliosque, inveniuntur; sic apud SCHENKIUM *l. c.* ubi de *Phrenitidis causis* agit p. 62. Phrenitis orta legitur, a potu vini generosioris. Adeoque nimio spiritus vini usui deditis solida constringuntur, fluida coagulantur, ut patet in alcohole sanguini admisto, qui statim coagulatur. Quodque omnibus Medicis atque Chirurgis minime ignotum est. Ideo plurimi Chirurgi ad nimiam hæmorrhagiam sistendam optimo sæpe cum effectu alcohole utuntur. Hosce spirituosos potus etiam pro Phrenitidis causa agnovit P. ALPINUS in *Medic. Ægyptiaca lib. 1. c. 13.* ubi agit de *morbis partriciis & epidemicis ægyptiorum*. Hi enim nimis abutebantur vino, & inter eorum morbos Endemicos multas refert inflammationes, ut *Ophthalmiam, lepram, Phrenitidem, exitiosissimam, homines paucis horis perdentem &c.* Hinc videmus, quam

quam facillime nocere possint acria illa alimenta & potulenta, & quam commodissime viam sternant ad morbos cujuscunque nominis acutos. Unde jure merito Medicorum Patronus, cujus manes non injuria religiose adhuc veneramur, & qui solum creditur mortalis, quia est mortuus, HIPPOCRATES scilicet, in aureis suis effatis, *Sect. 7. Aph. 7.* dicit. *A multo potu delirium malum.* Hoc intelligendum credo, de potu spirituofo vel alia acriori. Inde potius ab omni acrimonia quocunque nomine gavisa abstinendum suaderem, ne homines huic nimis dediti in certam ruerent perniciem.

ALIMENTA atque potulenta sequuntur *Medicamenta*, quæ varia tribus ex regnis petuntur. Hæc cum summo BOERHAVIO ad hanc redigimus classem. Illa siue sint solida, siue fluida, siue deglutita, siue injecta, perinde est, modo qualitate quadam nociva & acri gaudeant, simili ferme modo ac alimenta peccare possunt. Licet legatur observatio quædam apud WEPFER. in *Obs. Med. Pract. de adfect. capit. Obs. 81.* Phrenitidis ortæ a Rhabarbaro. De remediis adplicandis postea amplior dicendi præbebitur opportunitas, ubi de adplicatis externis agetur. Quod de cibis potibusque dictum, idem fere de remediis huc quadrat. Dantur etenim remedia vi quadam nociva prædita, inprimis hæc intempestive si adhibeantur, & vel optima licet alias, si abundantur, varia generant mala. De *intempestivo remedium usum* totum habetur caput in nunquam satis laudanda *Pathologia* Clar. H. D. GAUBII. Ibique & effectus, quos producit, enumerantur: adeo ut opus minime sit, eos in medium proferre; verum transeamus ad ultimum primæ classis scopum.

VENE-

VENENA scilicet, quæ quam variæ sint, docet sæpius laudatus BOERHAVIUS *l. c.* §. 1119. & *seqq.* ubi de antidotis agit. Horum agendi modo, de quo inter auctores non convenit, non est, quod immorer; ideoque, ut inutilia & scopo nostro minime inservientia, silentio prætereo. Effectibus quoque non insistam, quoniam tum singula singulosque effectus enumerare me oporteret. Ideoque Lectorem ad Auctores, qui de hisce scripserunt, refero. De Hyosciamo, Arsenico, aliisque plurima habentur exempla tam apud antiquos, quam hodiernos. Quantum noceant hæc venena quocunque modo, quacunque forma adhibita, docent eorum pandectæ atque scripta. Uti sunt CÆLIUS AURELIANUS, BORELLUS, HOFFMANNUS, GAUBIUS & cæteri permulti. Dantur & quæ nec remedia, nec venena dicenda; singulari tamen & haud adeo aperta ratione morbos Phrenitidi æmulos produxerunt; sic observatio quædam legitur Phrenitidis a felis sanguinis assumptione. Huc aliquo jure addere possemus id, quod observatum est P. BORELLO *in Obs. Med. Phys. cent. 1. obs. 65.* ubi quis a philtro usu maniacus redditus est.

OMNIA hæctenus enumerata, sive alimenta sive alia, dicit BOERHAVIUS, possunt peccare, perinde est, per quasnam vias intraverint, vel quoquo modo adhibita. Spiracula cutis vel narium ingressa si fuerint, facili negotio in cerebrum devenire queunt; ut neminem rei Anatomicae vel & Physiologicae cognitione parum licet imbutum, latet. Meatus oris, oesophagi, ventriculi quum transierint, & qualitate nociva tum gaudeant, potius eo loci inflammationem progignere potest. Verum acrimonia illa se potest cum sanguine
 misce-

misceri, & circuitum subire, donec forte pervenerit in cerebrum, ejusve membranas, ibique obstructionem, & accedente stimulo febrili, inflammationem, ideoque & Phrenitidem producere valet. Quæ, prout acre hoc per diversas intret vias, vario in loco exoriri potest. Sic cerebrum ubi adficit, obstruit, inflammat, Phrenitis orietur; pulmonem, anxietates peripneumonia, &c. nascuntur, & ita de cæteris. De vapore, fumo postea amplior agendi erit occasio. Adeoque hæcce sufficiant propria classe. Properemus adsecundam classem, quæ agit de

GESTIS. Inter quæ referimus cum toties citato BOERHAVIO *Motum totius corporis partisve, animi quoscunque adfectus, quies utriusque corporis scilicet & animi, somnum & vigiliam.* Singulis explicandis breviter insistam.

MOTUS *totius corporis, vel partis.* Qui, si moderatus, salutaris, est, plurimumque boni præstat, quod observant illi, qui a morbo quodam debilitati, & quasi exhausti sunt. Contra vero modum si excesserit, frequenter multorum malorum causa est. Quod experientia sat tristis edocet. Nonne visum, homines, qui citissime & diutissime cursum instituerunt vel alia exercitia fecerunt, in diros, aliquando & exitiales incidisse morbos? Nonne id fere confirmatur in rusticis, messoribus, aratoribus, reliquisque, qui corpus suum diurno, nocturnoque fere tempore exercent validis laboribus. Hi enim ut plurimum diathesin habent inflammatoriam, & obnoxii sunt morbis, quibuscunque acutis, & inflammatoriis. Ex Physiologicis notum, motum humorum per muscularem intendi actionem. Musculi enim alternatim comprimunt & laxant vasa, prout vel contrahun-

D

tur

tur vel laxantur. Hinc sua alterna actione compressiva scilicet & laxativa, motum humorum per venas intendunt, faciuntque, corcitius suum ut acquirat sanguinem, unde citius se contrahit, & sanguinem expellit, unde circulatio celerius peragitur. Ideoque patet, quod quo validior motus muscularis sive totius corporis, sive partis fiat, eo fortius circulatio intendatur, & contra. Hinc etiam cor ad validiorem irritatur contractionem, & sanguis majori vi circulatur, atque fortiori impetu ad cor deferitur. Hinc ejus contractio & laxatio magis multiplicantur. De ejus effectibus videatur maximus forte nostri ævi Practicus Clar. BOERHAVIUS in *Aphor. de cogn. atque curand. morb.* capite de *morbis ab excessu circulatorii motus solo oriundis*. Motus enim nimius eosdem fere ponit effectus, quos vidimus, ubi de nimio aëris calore egimus. Mirum itaque minime videri poterit, Phrenitidem ab hac existere posse causa.

ANIMI AFFECTUS nunc sequuntur. Hi enim validissimam corpori & animo inducunt mutationem. Varii hi admodum sunt, ut ira, mæror, gaudium, pluraque animi pathemata. Hæc totum sensorium commune, adeoque omnes partes nervosas directe invadunt, unde ingentes turbæ animalitati, & ob mirum consensum vitalitati inducuntur. Singula expendere promissæ dissertatiunculæ brevitās non permittit. Unum alterumve modo exemplum adferam. Primo loco pono iram, quæ & furor brevis audit. Quales non videmus ab ira produci effectus. Videas modo excandescentem irā hominem, an quidem multum a furibundo Phrenitico differt? Iræ effectus si spectemus, nonne hi tristissimi atque aliquando funesti? Nonne per observata constat,
homi-

hominem summopere iracundum suum momordisse digitum, & hydrophobum redditum? Nonne FABR. HILDANO visum, quod ira non solum somnum & quietem impediverit, verum etiam sanguinem & humores ita incenderit, ut febris, alienatio mentis, & aliquando mors subsecuta sit. vid. *libr. de Gangr. & Sphacelo cap. 25. pag. 827.* Et non mirum. Per iram maximopere læduntur tam actiones quam functiones mentis & corporis. In iracundis omnia quasi constringuntur, unde humorum major motus per totum corpus; cor enim citius sanguinem accipit suum, eosdemque edit effectus, ac vidimus in motu nimio. Humores majori copia & impetu versus superiora, versus caput feruntur, unde facile stagnant, obstruuntur, atque accedente stimulo febrili, qui in illud obstructum agit & illud inpingit, atque attritum auget, oritur inflammatio, oritur & Phrenitis. Ab ira excitata post vulnus contusum cum cranii fractura in juvene observata est Phrenitis. Quale exemplum suis in scriptis nobis reliquit illustrissimus FABR. HILDAN. *cent. I. obs. 17.* Casus ille sic se habet. *Erat Juvenis quindecim annorum, qui accepit vulnus contusum cum cranii fracturâ circa bregma. Primo adparatu vulnere dilatato & ossiculis extractis, adsuppurationem feliciter perductum est vulnus, omniaque symptomata remissa. Elapso vero decimo quarto die, quum adolescens alius (qui circa lectum ludebat) ipsum adiram provocasset, incidit in febrim, & phrenesin, ita ut quarto post die e vita decesserit. Cranio aperto, inventæ sunt cerebri membranæ undique inflammatae, atque tum venæ, tum arteriæ omnes sanguine turgidæ. Adeoque nil argumenti amplius pro demonstratione opus*

D 2

habe-

habemus, quomodo ira effectus suos, & qua varietate edat. Nil tam prompte, ut vulgo creditur, ad diathesin disponit inflammatoriam, quam hic animi adfectus. Præterea bilem reddit acriorem atque ejus effusionem efficit. Idem & putandum de immoderato amore, omni-que ardentissimo desiderantis conamine.

MÆROR & in causa esse, & nostro ansam præbere morbo potest. Uti nobis exemplum literis mandavit. BOERHAVIUS in *Praxi Medica Ultraj. edita in 8º. 1745. tom. 4. pag. 7.* De Vidua quadam, quæ cum suo orbaretur marito, tranquilla, altero die cum furore debacchabatur. Melancholia in Phrenitidem abierat. Talia & videmus contingere iis, qui generoso ac modesto præditi animo, adversa conflictantur fortuna, atque omnia sibi molesta & tædiosa per aliquod tempus quasi devorant, donec postea erumpant, atque horrenda producant symptomata. Melancholiam & maniam frequenter a mæstitia oriri quotidiana docet practica observatio. Quidni, febris simul si superveniat, facile posset produci Phrenitis? Unde divus ille in æternum plurimum venerandus senex HIPPOCRATES non maledicit: *Mæstitiæ diu suppressæ in contrarium penitus abeunt morbum.* Talem casum nobis etiam enarrat de fæmina quadam, quam febris horrida atque acuta prehendit. In mærore enim omnia clauduntur, & constringuntur, contrarium obtinet in lætitia, ubi omnia aperiuntur, atque laxantur.

TERROR etiam aliquid facere potest. Quosnam certe effectus eheu! aliquando lethiferos non producit? Quid videmus in mulieribus, & præcipue spasmis hystericis obnoxiiis? Nonne hæc, simul ac terrore levi licet per-

percutiantur, in paroxysmum spastico hystericum incidunt? Nonne observamus, puellas vel juvenes laxioris temperamenti, in gravissimos incidisse morbos; quales sunt passio hysterica, hypochondriaca, epileptica vel similis? Hosce si videmus supervenire morbos, an non cogitari liceret, Phrenitidem etiam aliquando ei supervenire posse, modo congestio inflammatoria exinde ad cerebrum determinetur? Id satis docet casus ille, quem narravit BOERHAVIUS loco mox citato, *de juvene quodam generoso, qui ex terrore incendii de navi in aquam profiliens, adeo perculsus erat, ut paucos post dies, neglecta venæ sectione, in Phrenitidem delapsus erat lethalem.*

METUS etiam ut causa haberi potest juxta A. C. CELSUM lib. 3. cap. 18. in fine. *Raro, sed aliquando tamen, inquit, ex metu delirium nascitur. Quod genus insanientium specie simile, similique victus genere curandum est: Præter quam quod in hoc insanie genere solo recte vinum datur.* Scimus quidem Phrenitidem hanc, quam describimus, multum discrepare ab ea, cujus mentionem facit CELSUS. Verum an quidem quispiam dubitaret, talis dispositio in homine si adesset, accedente causa inflammante cerebri, vel simili valida, num non oriri posset inflammatio cerebri, ejusve membranarum, adeoque & Phrenitis? Tales casus etiam reperitur apud J. SCHENK. in *Observ. Medic. lib. 1.* ubi agit de *Phrenitide obs. 3. pag. 61.* ubi ex metu & mærore gravi inciderat in furem puella. De reliquis animi pathematibus non est, quod dicam. Plura quis si desideret, adeat auctores, qui sat fuse & ample de hisce differuerunt. Transeamus itaque ad alia.

QUIES scilicet tum *animi*, tum *corporis* examinanda sequitur. Hæc optima aliquando multorum malorum præservatrix, modum ni excedat, tum sæpe detestabilia producit mala. Inducit enim si nimia, universæ humorum massæ torporem, unde facile stagnationes atque obstructions illæ lentæ, & accedente alia causa, impetum faciente in hoc stagnans & obstructum, facillime inflammatio &c. exoritur. Hæc cerebro ejusve membranis si adplicentur, facile noster induci potest adfectus.

REFERTUR & huc *somnus*. Hunc & inter causas procatarcticas, ponendum esse patet. Inspiciamus modo aurea dicta HIPPOCRATIS, qui variis in locis somnum commendat, ut bonum remedium, uti patet ex *sect. 2. aph. 2. somnus*, inquit, *si delirium sedat, bonum*. Hoc si consideremus, & contrarium videamus, scilicet modum dum excedat, nonne concludi potest, somnum valere, efficere morbos acutos & inflammatorios? crederem fere æque facile ac quietem, quum sit status ei fere similis, similesque, si non peiores, effectus producere aliquando, possit. Somnus homini per quam salubris, maxime requiritur, ut inde reficiatur, unde hic quadrat HIPPOCRATES *sect. 2. aph. 1. Quo in morbo somnus laborem facit, lethale; si vero somnus juvet, non lethale*. Verum motum si excedat, summopere nocet, & somni nimii effectus cum illis nimix quietis coincidunt; id vero somnus singulare habet, quod humorum motum in cerebro, sensorio communi, nervisque reddat lentiorrem. Inertia inde, flacciditas, torpor toti inducitur animalitati. Præcise ut de quiete diximus, unde quo diutius quiescit sensorium commune eo major ad actionem ineptitudo.

titudo. Hinc somnus nimis protractus stagnationem in cerebro auget, & per eum humores lentescunt, unde obstructions lentæ. Unde si accedit causa motum reliquorum humorum intendens & illas obstructions impingens oritur inflammatio, oritur & Phrenitis. Adeo ut somnus, ut ex dictis elucescit, nimius aliquo saltem jure huc referendus, ut causa Phrenitidis procatactica possibilis.

MAJORI certe jure ut causæ ponuntur *vigiliæ*, quæ ab omnibus ferme auctoribus æque antiquioribus, ac hodiernis inter has referuntur causas. Licet videamus apud FABR. HILDAN. *l. c. p. 828.* Phrenitidem posse esse & causam vigiliarum. Quicquid sit, *vigiliæ* plerumque eam antecedunt, & concomitantur. Unde ambæ facile ut causæ queunt accusari. *Vigiliæ*, quæ in Phrenitide occurrant, distinguendæ ab iis, quæ febribus plerumque superveniunt, hasque fere semper in illis metuunt Medici, cogitantes, Phrenitidem aliquando posse supervenire. In vigiliis totum commune sensorium in continuo versatur motu, variæque semper adsunt ideæ, quam ob causam homo somnum capere nequit, unde magnum spirituum dispendium. Porro sub iis humorum semper velocior in capite circulus, inde impetus in illud augetur, atque vasa sic distenduntur, ut alia comprimant. Semper enim homo vigilans motus majores minoresve habet, qui in somno quasi intercipiuntur. Hinc *vigiliæ* ad accelerandum humorum motum idem præstant, quod motus auctior. Ideoque quo diutius homo vigilavit, eo pulsus ejus fortior, atque celerior, qui post somnum lentior & debilior est. Secretiones, cæteris paribus, in vigiliis, atque excretiones copiosiores augentur,

tur, & quum dissipatio ab humorum motu pendeat auctiori, erit attenuatio major. Ex quibus necessario producantur auctioris atque intensioris Circulationis effectus, qui sunt calor, attritus, dissipatio fluidorum, detritus solidorum, &c. Erit hinc major perspiratio, unde liquidiora dissipantur, crassiora relinquuntur, condensantur, quæ facillime, accedente alia causa, vividam quasi flammam concipiunt, atque cum in vigiliis caput præprimis patitur, facillime oboriri potest Phrenitis. Præterea majori attenuatione atque dissipatione partium subtiliorum, salia & oleo acuuntur. Præterea humores ex se acres aliquando majorem acquirunt acrimoniam, unde dispositio facili negotio induci potest atrabilaria. Quæ aliquando per se hunc morbum producere valet. A nimis vigiliis consumuntur spiritus, diffillantur subtiliora, reliqua exsiccantur, unde functionum perturbatio, quæ iterum alia gignit symptomata, ut deliria, furores, maniam &c. atque accedente febre, aliave causa motum humorum intendente, Phrenitis &c. nascuntur. Quale exemplum habetur, ubi Phrenitis orta sit, quod quidam per tres continuas noctes somnum in oculis non vidisset, liberis interim symposiis, atque diversis, crassis & fortioribus cerevisiis & vinis sese opplevisset. Uti legere est apud P. FORESTUM *in obs. Lib. 10. de cerebri morbis Obs. 1. pag. 311.* Præter hæc nimis vigilantes homines emacerantur dictam ob causam, atque ut plurimum tabidi vel & hectici pereunt. Nil enim magis nocet, quam quando homo vigilans semper occupatus sit in uno eodemque objecto, cujus rei tristitia exempla nobis aliquando præbent mathematici, qui continuo in calculis versantur mathematicis. Nec non illi, qui di-

vinæ rei sunt nimis addicti, & devoti. Quam brevi enim hi toto pallent atque languent corpore, & quasi exsuccii redduntur. Ideoque optime cecinit OVIDIUS *libr. 3. Metamorphoseon*:

*Attenuant vigiles corpus miserabile curæ,
Adducitque cutis maciem, & in aëra succus
Corporis omnis abit, vox tantum atque ossa supersunt.*

Atque maxime inde debilitantur ægri, & eorum vires pereunt ob continuum attritum. In vigiliis semper motus, & a motu attritus datur. Hinc destruuntur solida, quæ non reparantur, si defecerit somnus vel quies. Quid enim vigiliæ auctæ vel imminutæ ulterius efficiant, docet Cel. A. CAU BOERHAVIUS *in tract. de impetum faciente in HIPPOCR.* Adeoque vigiliæ summo pere nocent, ut signum futuræ Phrenitidis, quod adeo damnavit Medicorum Parens atque Princeps HIPPOCRATES *Sect. 7. Aph. 18.* ubi dicit, *A vigiliis convulsio aut delirium malum.*

DE *Excretis* atque *Retentis* agit tertia causarum pro-catarcticarum classis, ad quam nos jam accingimus. Per hæc intelligitur, quod id, quod naturaliter retineri debuisset, excernatur, vel id, quod excerni debuisset, retineatur. Primo ubi excernitur retinendum, varia & diversa producit mala. Sic perspiratio a Celebri Sanctorio, unde nomen adepta suum, valde aucta, sudoris, urinæ, salivæ &c. evacuatio. A nimia narium hæmorrhagia varia Symptomata observavit P. BORELLUS *in Obs. Med. Phys. cent. 2. obs. 87.* ubi homo quidam per longum tempus narum hæmorrhagia vexatus, adeo de-

bilitatus atque emaceratus erat, ut mors in propinquo esset, quotidie enim sæpius sanguinem effundere solebat. A nimio veneris abusu, qui maximopere damnatur ab auctoribus, & sæpe pro causa habetur, nostrum morbum produci posse, palam est. Quemadmodum videmus apud P. ALPIN. *in med. Ægypt. lib. 1. c. 13. Quamobrem, ipsissimis ut utar Auctoris verbis, inquit, cum ibi multi malo utantur victu, aërisque inæqualitate & venere immoderata, non mirum erit, eos quoque in multos incidere morbos.* Et hisce eorum morbos Endemicos enumerat ut oculorum Lippitudines, quas græci Ὠφθαλμίας vocant Lepram, Elephantiasies, Phrenitides exitiosissimas, homines paucis horis perdentes, & reliquos inflammatorios. Unde hodiernus Medicorum forte Princeps HOFFMANNUS in operibus suis doctissimis tom. 3. Sect. 1. cap. 2. dicit. *Quando ejusmodi subjecta morbis adficiuntur acutis, summo nunquam vitæ periculo sunt exposita.* Ex hac nimia veneris exercitatione varia producuntur symptomata, uti colligere licet ex *Pathologiâ* Clar. GAUBII. Reliqua silentio prætereunda, quoniam metus est, ne dissertatiunculæ moles modum excedat. Omnes hæ evacuationes quocumque nomine gavisæ, ultra modum inductæ viam ad omnis inflammationis diathesin sternunt. Liquidioribus quippe dissipatis, reliquis inspissatis, ad obstructions, inflammationesque aperitur via.

DEIN vero excernendum dum retinetur, eodem fere redit. Sic a lochiis retentis observationem habet FABR. HILDAN. cent. 5. obs. 42. De Matrona quadam, quæ feliciter pepererat filium sanum, cui statim subsequente nocte dolores ventris & lumborum oborti sunt. Quibus

pau.

paululum auctis lypothymia supervenit, & præ summo ac molestissimo dolore vigiliæ & Phrenitis. Adeo ut mors jam instare visa sit. Accersitus ille, in causas inquirens, invenit in causa esse lochiorum retentionem atque suppressionem. Medicinaque juxta artem adhibita tandem convaluit ægrota. Et ipse a solis iis suppressis malorum Chaos observavi, in Collegio Clinico Clar. Præceptoris mei nunquam non cum honore atque æstimatione nominandi WINTERI. Simile quid attestatur diligentissimus Medicorum observator, SYDENHAMUS nempe *in diff. Epist. pag. 421.* Et Phrenitidem ex hac causa ortam lethalem censet. Quod de lochiorum suppressione dictum etiam convenit de mensium retentione, & ab horum suppresso fluxu dementiam observavit P. BORELLUS *in obs. Med. Phys. cent. 2. obs. 30.* Huc quoque quadrant hæmorrhoides suppressæ vel retentæ. Item narium hæmorrhagia suppressa. Quemadmodum demonstrat observatio illa, quam legimus apud illustrissimum HOFFMANNUM *tom. 1. p. 347.* Quod aliquot exemplis confirmatum habeat, (hæc ejus sunt verba,) *circa annum vigesimum primum, retento narium stillicidio, post sanguinis stagnationem in cerebri vasis, qualis sub leviori apoplectico insultu esse consuevit, Phrenitidem accessisse.* Huc referendæ omnes evacuationes per quascunque vias egredi solitæ. Tandem a perspirabili sanctoriano, quod acutis morbis producendis infimum aliquando non tenet locum, impedito, quotidiana teste experientia, varia videmus progigni mala. Hujus exempla plurima enumerant auctores. Qualia & ego quam plurima observavi in eodem Clar. WINTERI Collegio Clinico. Ubi quotidie fere conquerebantur de

omnis generis malis, ut arthriticis reliquis. Hæc retenta in communem humorum laticem rapta, varia creat mala, prout varias occupat partes. v. g. si pedes podagram, manus, Cheiragram & sic de reliquis. Nonne deponere se posset in cerebrum ejusve membranas, ibique obstructionem, inflammationem &c. imo Phrenitidem producere? sic exemplum reperitur apud J. SCHENKIIUM in *Obs. Medic. lib. 1. pag. 64. obs. 3.* ubi de *Phreniticis mortuis* agit, *alicujus, cui ex levi catharro* (forte ex perspiratione insensibili inhibita) *natus erat rubor in facie cum futuri delirii notis, subsecuta Phrenitis, convulsio, tremor leviusculus, & sudor frigidus, unde æger mortuus est.* Hujus forte varia possent produci Exempla. Verum hæc pro illustratione sufficiant, Lectoremque ad Auctores referimus. Ne de salivæ, urinæ &c. evacuatione impedita, & evacuationibus solitis præpeditis mentionem faciamus, toties inflammationis origo dimetienda. Et non mirum. Suprapondio enim liquidorum posito, natis congestionibus, obstructionibus paratur via. Ita stimulo accedente, determinationeque orta ad encephalon nostrum & emergere posse malum quis negabit? Hisce annumerare licet omnes humores sive blandi sint sive acres, in cavum calvariæ nonnunquam delati. Quales sunt ichor, pus, sanies &c. Omnes hi, qualitatem licet non possideant nocivam, suo pondere tamen nocere possunt, quatenus compri- mant; obstructiones pariant. Hisce enim alia causa humorum intendent, vel similis si accedat, augebitur obstructio, atque orietur inflammatio & Phrenitis. Sic ex Cerebri abscessu lethargus atque Phrenesis orta legitur apud P. BORELLUM *l. c. cent. 2. obs. 49.* Præterea hu-

humores hi stagnatione atque calore acres redduntur, corrodunt, stimulant, producunt inflammationem, gangrænam cerebri, quæ omnino lethalis est. Omnia hæc quocunque salutentur nomine blanda vel acria per *μετά-σταν* in cerebrum delata, causæ dici possunt. Qualia exempla habent B O N E T U S, aliique. Ita a vermibus utramque meningem perforantibus Phrenitidem ortam legimus apud B O N E T U M *in sepulchr. Anat. lib. 1. sect. 7. obs. 8.* Exstant & alia heterogeneorum in capite contentorum exempla alios apud observatores. Sic apud eundem B O N E T U M *l. c. obs. 18.* legitur Phrenitis producta ab aqua cærulea cerebri ventriculos replens, a qua sinister ventriculus exesus erat. Idem & Observavit SCHENKIUS *in obs. Medic. rar. lib. 1. de Phrenitide*; ubi agit de *ejus causis obs. 1. pag. 61.* Ita & invenitur Phrenesis absque inflammatione cerebri ejusque membranarum, ab aquoso & pituitoso humore in pluribus cerebri partibus orta, apud B O N E T U M *l. c. obs. 16.* Et hæc ut venena sunt habenda. Omnia hæc rite perpenſa atque examinata ansam facile præbere posse nostro adfectui, ex dictis satis elucescit. Atque nemo nisi a re Medica plane peregrinus, & hospes illud in dubium vocabit.

T A N D E M ad quartam ultimamque causarum procatacticarum classem, quæ agit, de quocunque modo vel quacunque forma adplicatis, unde innumera producuntur mala, depingendam nos accingimus. Primo agitur de aëre. Hic forte sua dote & qualitate eodem peccare potest modo, ac diximus, quum speciatim de eo dictum sit, in prima harum causarum classe, adeoque eum hic silentio, siccoque transimus pede: Et agemus

de vapore, qui se per atmosphæram communem distribuit, corporique se adplicat. sic de odore moschi & ambaræ varia videmus in fæminis oriri symptomata, lypothymias, passionem hystericam &c. De accenso sulphure mala pectoralia & alia. Hæc in cerebrum si deveniant, nonne possent morbos cerebri, & speciatim affectum phreniticum producere? Idem & locum habet de reliquis vaporibus atque exhalationibus. sic a periculosa arsenici adplicatione multa habet FABR. HILDAN. cent. 6. Obs. 80. Ubi dicit, postquam cæteras partes, ubi se deponere venenum illud potest, ejusque effectus iis in locis annumeraverat *per nervos ad cerebrum si adscendat, deliria, vigilias, inquietudines, aliaqua gravissima symptomata, imo etiam aliquando mortem infert*, uti id confirmat duobus exemplis & sequenti observatione. sic dementiam ab Embrocatione frigida observavit P. BOBELLUS in Obs. Med. Phys. cent. 2. obs. 13. De fomentis atque cataplasmatibus magis verum esse posset, quoniam hisce adplicatis partes redduntur laxiores, inde facilis errori loci, & ex hac causa obstructioni via paratur, & accedente causa motum humorum intendente, & in illud obstructum impingente, oritur inflammatio, oriuntur & alia mala eam concomitantia vel sequentia; atque ad illum locum, cui adplicantur vel admoventur, omnes alliciuntur humores, unde reliquæ partes suo orbantur liquido; quid tum fieri debeat, facile elucescit. Vestimenta etiam nocere possunt prout vel intempestive retineantur, vel nimis cito deponantur, unde facile perspiratio impeditur sanctoriana; unde mala dicta, quum de ea egimus, oriri possunt. De Linimentis, unguentis, Balsamis Emplastris vel ut

uno complectar verbo, omnibus pinguibus, corporis superficie admotis quocunque modo, etiam nocere posse, per observata constat: Hæc enim poros atque meatus claudunt, obturantque; sic perspirationem inhibent, & sua producit phænomena; quæ materies absorpta circulatorum cum sanguine, deponitur in aliquam partem, unde & forte in cerebrum, ibi stagnat, acris evadit, vel per humorum motum in minima inpingitur vascula, obstructionem parit, atque inde produci inflammatio potest. Tandem omnia omni modo lædentia, & vulnerantia, contundentia, erodentia &c. Hæc cognitu minime difficillima; per hæc enim validam subit corpus mutationem, & præprimis capiti si contingat, destructio, compactio, obstructio &c. fiunt, & accedente tum febre, oriri posset Phrenitis. Uti nos docent *Observata* IS. CATTIERII *Medicinalia*, quæ post suas *observationes Medico-Physicas* in lucem edidit BORELLUS, *obs.* 7. p. 31. dignus certe, qui legatur, hic casus est: ubi in scholio ad hanc observationem adducuntur variæ cerebri concussionis, atque commotionis causæ, ex Hippocrate, aliisque veteribus adductæ. Sic & ex contusione musculi temporalis, varia symptomata, inter quæ febris acuta, delirium, observavit *idem l. c. obs.* 9. p. 39. De Lapsum ex alto in caput, inque illud allisione ad corpora dura lapidea &c. etiam mentionem facit. Verbo omnia, quæ commotionem, concussionem, contusionem &c. cerebri faciunt, eorumque effectus producant, ibi inveniuntur, atque graphice depinguntur. Ex quibus hætenus dictis atque enumeratis patet, quatuor quidem esse causarum procatarcticarum classes; has vero dividi & subdividi in alias classes: adeo ut earum finis fere non detur; &

vita

vita nimis brevis, arsque nimis longa sit, quam omnium exactam ut exhiberemus descriptionem.

DE causis ut agam Proegumenis, seu prædisponentibus, quæ & causæ dicuntur remotæ, oportet. Hæ illæ sunt, quæ in corpore præexistunt; homo cum iis sive nascatur, sive post nativitatem eas sibi contrahat; quibus præsentibus morbus facilius, accedente forte unâ aliave ex causis procatacæticis, in actum deduci potest. Hæ iterum variæ sunt, ut temperies, diathesisque calida inflammatoria, Plethora, Adolescentia, seu ætas, sexus & alia plurima infinita. Temperies calida homini maximopere nocet; nil enim magis ad inflammationem disponit, quam temperies calida, plethorica. In hac semper major humorum motus datur, & quo major motus, ei major attritus, & quo major attritus, eo major dissipatio, atque exinde partis, imo totius corporis siccitas atque rigiditas oboritur, ex quibus experientia teste, homines in morbos incidunt inflammatorios: tenuissimi penuria in exsiccatione est; sanguis redditur immeabilis, obstruitur, vasa implet, unde majora distenduntur, minora comprimuntur; & ita oritur inflammatio, quod si hæc in cerebro ejusve membranis contingit, oritur Phrenitis. Plethora enim multum certe in illam hominem reddit pronum; naturaliter omnia in capite plena sunt, quæ adhuc magis implentur per plethoram, unde cerebri functiones depravantur. A plethora omnes arteriæ sive sanguineæ sive aliæ distenduntur, dilatantur majores, ut dictum, minores comprimuntur, unde Circulatio per cerebrum turbatur, ex quo obstructio & accedente causa in hoc obstructum motum intendente, oritur inflammatio, oriuntur Phrenitis, aliaque. Quæ omnia
nia

nia augentur, dum per calorem febrimve sanguis rarefactus exagitatusque vasa plus distendit. Hinc necesse, majoribus distentis vasis, rubro sanguine plenis, minora ut comprimantur reliqua; durum enim calvariæ os cedere nequit. Ideoque constat, cur a plethora fere sola omnes ferme capitis morbi produci queant. Et hinc toties sola hac de causa apoplexia frequenter oritur. Et præterea omnes fere plethorici in morbos proni sunt inflammatorios; sanguinem fere utcunque habent crassum lentum, qui facile obstruitur, atque vividam quasi in flammam ponitur. Diathesis vel dispositio inflammatoria dicitur adesse, si homines propria temperie in morbos vergunt inflammatorios; in illis vero hoc obtinet, quod habeant vasa robustiora contractiora, humores densos, acriores, celeriusque motos, pulsus majores, crebriores &c. atque confirmatur hoc, dum pluries morbo quodam inflammatorio laboraverint. Hincque observatio nos edocet, quod quo facilis homines morbo quodam inflammatorio corripiantur, eo levius in Phrenitidem incidant; tum enim materies illa inflammatoria versus caput tendit, & in cerebrum vel ejus meninges delata eam producit. Reliquas silentio prætereo temperies. Notandum tamen in genere, hominem temperamenti sanguineo-cholerici maximopere morbis acutis inflammatoriis obnoxium esse; Cholerici enim nimis cito ira excandescunt, quam vidimus etiam posse contribuere ad morbos inflammatorios: hi semper in perpetuo versantur motu, nunquam fere quiescunt, unde ut dictum, quo major motus, eo major attritus, & sic porro, ex quibus inflammatio facile oriri potest. Juventus seu Adolescentia huc etiam aliquid contribuit. Hanc plus in om-

nes morbos inflammatorios seniori pronam docent scripta Hipocratica, quotidianaque experientia. Divus ille senex in *sect. 3. aphor. 29.* morbos Juvenum enumerat, qui omnes fere sunt acuti; si vero hanc ultra ætatem progressi fuerint, præter alios plures enumerat etiam Phrenitidem ut in *sect. ead. aph. 30.* In illa enim ætate, quæ est ab anno decimo quarto ad quadragesimum secundum, dispositio inflammatoria major est, melius saltem effectus producere valet suos, quam in proVectiori ætate. Hanc ætatem egressi inflammationibus minus corripiuntur, licet contingat, ut nonnunquam inflammationem patiantur. Sexus etiam ad morbos multum facit acutos. Virilis compagem solidorum strictiorem, humores densiores habet, adeoque multo magis in inflammatoria mala pronus est, quam sexus sequior, qui laxioris est structuræ, ideoque non ita facile morbis inflammatoriis obnoxius; verum & hunc posse corripi morbis acutis & Phrenitide, vidimus, ubi de excretis retentisque agebamus, similiterque observationibus confirmavimus. Cacochymia quæcunque capiti imprimis inhærens ut purulenta, ichorosa, venerea, vel alia quæcunque, modo virtutem possideat rodendi, vellicandi, stimulandi &c., nonne hæc æque ac alia, de quibus egimus, ubi effectus heterogeneorum in capite contentorum enumeravimus, Phreniasin producere possunt? crederem omnino. Tali modo prædita sint acrimonia vi atque indole. Hisce varia & infinita addi possent, ut causæ remotæ vel prædisponentes; verum de plerisque quum egerimus sub titulo causarum procatasticæ, non opus, eadem ut repetamus; sed missa faciamus. Simili ferme ratione adnumeramus vasorum cerebri, ejus-

ve membranarum angustias , unde circulatio impeditur , quia sanguis minima pertranare nequit ; sic obstructio- nibus facilis ansa præbetur , quibus si accedat motus hu- morum intensior , febrisve , oriuntur inflammatio , Phre- nitis , aliaque mala. Plura huc referri fortasse possent ; verum moles dissertatiunculæ ob rerum copiam modum excederet : quales sunt extravasatio , constrictio , venæ varicosæ , & sanguine nigro atrabilario turgentes , me- dulla cerebri siccior , & forte adhuc innumera. Lecto- rem ad auctores referimus.

T A N D E M pervenimus ad causam nostri morbi pro- ximam , quæ hic illa est , qua posita , ponitur mor- bus ; qua vero ablata , tollitur , morbumque imme- diate profert , & cum morbo ut sua perit causa. A- deoque Celeb. BOERH. in *Aphor. de cogn. atque cur. morbis* §. 777. inquit *Quidquid has* , nempe inflam- mationes Cerebri vel ejus membranarum , vel utrius- que simul , *producere potest , fungi poterit causæ pro- prioris munere.* Et ideo huc pertineret enumerare in- flammationis in genere causas , de quibus agit *l. c.* §. 375. & *seqq.* & tum imprimis talia si concurrant , quæ has inflammationis ad caput determinant causas , ut vi- dimus in classibus causarum procatarcticarum & prædispo- nentium. Causa Phrenitidis proxima consistit in nimio ac impetuoso sanguinis ad caput adpulsu , a febre aliave causa producto , ejusdemque intercepto per vasa minima libero transitu , a spissitudine sanguinis arteriosi rubri , vel ab arctatione vasorum ; ita ut liquidum ea pertrana- re nequeat , sed coërceatur , atque sistatur. Unde effa- tum illud Hippocraticum aureum huc valet , quod pru- dentia atque ratio hominis consistat in constanti sangui- nis in cerebro habitu , sive rectius in ejusdem æquabili

motu, adeo ut hoc interrupto, concidant simul & prudentia & ratio. Et ita tandem ad finem perduximus omnium causarum saltem, cognitarum enumerationem; multæ forte fatemur, adhuc supersunt, verum festinandum est. Transeamus itaque ad morbi nostri Diagnosin, in qua plurima occurrunt.

CAPUT TERTIUM

De Diagnosi.

HAC morbi nobis innotescunt, eosque ab aliis distinguimus, atque ea sistit media, quibus Medico patet, qualis sit hic morbus, hæcque vocantur signa Diagnostica. Signa hæc Phrenitidis varia sunt, quæ proxima parte enumerare libet. Phreniasis, ut vidimus ex ejus definitione, est inflammatio cerebri, ejusve meningum, vel utriusque simul, saltem producitur ab inflammatoria in iis partibus stasi, patet hinc, incipiendum ab inflammationis generalis signis. Quæ sunt calor, rubor, dolor, tumor &c. Omnia hæc in Phrenitico adparent, excepto tumore, qui forte adesse quidem potest; verum tumor, qui in aliis inflammationibus adest, hic conspici nequit, quia inflammatio sub Calvaria hæret, sub galea illa ossea dura & firma; nulla enim inflammatio adest, quin tumor adsit, etsi, de quo minime dubitandum, quid inde fieri debeat, docet *Clar. DE GORTER in Medic. Dogmat. cap. 1. §. 23. pag. 28.*

alii

aliique in Arte celebres viri. Præter hæc specialiora ut delirium ferox sæpe, perpetuum, febris acuta, continua, mentisque alienatio adesse debent. Hisce præsentibus concludi fere potest, Phrenitidem & non alium adesse morbum. Præter hæc data, innumera forte alia occurrunt signa, quibus firmior redditur Medicus in diagnosi, quorum aliquot enumerare, animus nunc est. Distinxerunt Auctores Phrenitidis signa, in ea, quæ eam futuram, & quæ præsentem indicant; verum quoniam exiis futuræ pleraque conveniunt cum præsentis signis, hinc futuræ Phrenitidis signa explicare necesse minime credidimus; illa vero modo enumerare. Quæ hæc sunt. Primo omnia fere inflammationis generalis signa, ut dolor capitis internus inflammatorius; oculorum, totiusque faciei rubor; febris acuta continua; somnus interruptus; insomnia terrifica; vociferationes variæ, multæque; aurium sonus varius, ut sonitus, tinnitus, bombus &c. objectorum geminatio; lacrymæ sponte & continuo deciduæ; ægri corporis varium in modum jactitatio; urina cruda, alba tenuis; responsio iracunda, vana, pauca in ægro alias moderato, modesto & multa loqui solito, oblivio subitanea; cæteraque alia infinita, quæ si adfuerunt, juxta omnes auctores Phrenitidem instare indicant. Hæc tanquam Phreneseos instantis signa prognostica habenda, & Medicus si accersitur ad ægrum his symptomatibus conflictum, Phrenitidem orituram prædicere potest; uti veteres HIPPOCRATES imprimis atque GALENUS in prognosticis summopere felices, in scriptis suis sat luculenter demonstrarunt. Jam ostendere animo libet, quænam sint Phrenitidis præsentis signa, præcipua ac pathogno-

mica dedimus, reliqua breviter quantum possumus;
 enumerabimus. Inter hæc (ordinem quendam servan-
 do) primo occurrit omnium functionum, sensuumque
 externorum & internorum læsio. Ex causarum enuclea-
 tione patuit, quam varie & mire adficiatur cerebrum,
 totumque corpus humanum Phrenitide correptum. Fun-
 ctiones depravantur animales ob adfectum caput, ex
 quo animalitas producenda; motus interruptus, con-
 vulsivus, inordinatus ob nimiam spirituum agitationem;
 hincque corporis mirum in modum jactitatio: adest ali-
 quando Τέτανος Ὀπισθόν, Ἐμπροσθέν; adeo ut
 totum corpus quasi convulsus sit. Læsi sunt sensus exte-
 riores; sine sensuum organo aliquando jacent, adeo ut
 quicquid ipsis facias, nesciant; verbo omnes fere sensus
 depravati sunt, uti patet ex visione: vident quidem;
 verum minime distinguunt. Idem de sensibus interiori-
 bus censendum, uti ex effectibus elucescit; imaginatio
 enim corrupta est, admiranda certe sibi imaginantur;
 cogitatio atque memoria læsa sunt, quoniam videmus
 phreniticos, ubi aliquid petierint, statim quæsi oblitos
 esse: pro exemplo, quo omnes ferme utuntur Auctores
 adducimus, quod matulam petant, quæ sibi si porri-
 gatur, obliti sint, sese eam petiisse: vigiliæ adsunt per-
 petuæ, quoniam continuo in conspectum veniunt ob-
 jecta: unde somnus turbulentus, interruptus, ex quo
 surgunt, exsiliunt & hujusmodi alia patiuntur; in vi-
 giliis cerebrum, nervi, adeoque totum commune sen-
 sorium tenuissimo scatent fluido, & ideo fibræ ac mem-
 branæ tensæ atque rigidæ persistunt, ut hæ actiones a
 mente percipiantur; nil est quod corpus adeo ema-
 cerat, exsiccat, vires spiritusque consumit, quam illæ

vigiliæ nimix & protractæ, uti patet, ubi de vigiliis ut causa Phrenitidis procatarctica agebamus, adeoque pro tali causa & symptomate hujus morbi habendæ sunt. Mærorem vel ejus contrarium lætitiâ nimirum adesse observatur, prout variat causa; mæror si in causa, tum mæror, & contra adest: aliquando modesti, aliquando iracundi sunt, ut sibi ipsis, amicis, aliisve necem inferrent; vestimenta dilacerant, se ipsos pulsant; in adstantium adspectum spuunt, reliquaque peragunt horrenda: nolunt lecto decumbere, sed surgere malunt, currere, ambulare per plateas volunt. Uti exemplo confirmat P. FORESTUS in *Obs. & curat. Medic. atque Chirurg. l. 10. p. 311.* quemadmodum ipse de phrenitico expertus est, *qui in illum irruisset, nisi adstantes eum servavissent, vel ægrotum retinuissent.* Et de altero, *qui templum intrans voce clangosa furibundi adinstar hominis exaltabat, adeo ut tota turbaretur hominum attentio.* Hinc stricte monet, *tales ut phrenitici probe & diligenter custodiantur* simile quid habetur apud P. BORELLUM in *Obs. Med. Phys. cent 4. obs. 71. de Phrenitico per tantillum temporis solo absque custodibus relicto, qui statim surrexit, & ex fenestra altissima aperta præcipitem se dedit, unde brevi mortuus.* Hinc summopere commendat *diligentem custodiam, & ægros delirantes nunquam solos esse relinquendos, nequidem per momentum; dicit enim, astuti sunt in proprium damnum, & sibi fingunt, se injuria captivos retineri, & evadendum esse per fenestras arrepta occasione.* Tremor adest, quia systhema nervosum, imo totum commune sensorium redditur imbecille: quanquam Phrenitici, omnesque delirantes valde robusti sint; quia nervorum gene-

genera quo ficciora, eo robustiora, adeoque validiores motus ob siccitatem peraguntur. Ex causis procatarticis, cæterisque remotis constat, quod hoc in casu omnia subtiliora dissipentur, crassiora relinquantur, corpus exsiccum atque sanguine, præter crassum, tenacem, valde inflammabilem ob nimiam terræ copiam, orbatum reddatur, unde exsiccatio illa atque motus provenit varius. Præsto etiam est manuum tremor, atque alia symptomata, quæ græcis Κροκιδισμός atque Καρφολογία dicuntur: prius floccos evellere de vestimentis, integumentis, posterius festucas paleasque de parietibus legere vel & colligere denotat. Quod omnes observaverunt in Phreniticis auctores; hocque jam damnavit divus Medicorum Patronus atque senex, HIPPOCRATES scilicet dicens, *manuum gesticulationes pessimas esse*. Et hæc semper juxta Clar. GORTER. in *Medic. Dogmat. cap. I. p. 33.* observantur, quando homo ex cerebri inflammatione delirat, ut sit quasi certum delirii signum cum debilitate. Interim mæsti jacent, nil fere, quicquid roga-veris, respondent, unde semper murmurantur, atque tales ægri tacite quasi conqueruntur. Sunt qui lucem abhorrent, quia in illa spiritus maximopere exagitantur, atque objectorum conspectus, semper in mentem veniat, sunt & qui lucem amant, & sic de cæteris.

VITALES quoque functiones læsæ sunt, quod patet 1°. ex respiratione, quæ magna atque rara, & illa est, quam divus senex adpellat, magnam atque longo temporis intervallo factam; manent enim diu Phrenitici, antequam aëra hauriant, tum valde inspirant atque expirant, iterum aliquamdiu morantur, antequam de novo inspirent: Et RIVERIUS talem respirationem adesse di-

dicit, quia Phrenitici respirare obliviscuntur. Hæc rara respiratio, oppressum esse cerebellum, denotat; illaque ratio est, cur hoc officio suo rite fungi nequeat. Unde omnes æque solidorum ac fluidorum motus depravantur, quod attendenti facillime adparet in motu liquidorum circulatorio. Pulsus enim parvus est propter obstructionem; sanguis cerebrum vel totum caput libere permeare nequit: ideo cor sui sanguinis non debitam acquirit copiam, unde circulatio imminuta, adeoque & pulsus parvus. Adparet etiam idem durus, quemadmodum plerisque in morbis inflammatoriis. Quod GALENO jam innotuit, dicenti *Phreniticorum pulsum durum atque nervosum esse*, & quidem præcipue si membranæ cerebri adfectæ sint. Adest & pulsus undosus ob adfectum cerebrum, uti & rarus in delirantibus fere semper adest. Ideoque videmus varietates pulsum, quas GALENUS jam novit, monuitque, pulsus phreniticorum admodum varios esse; aliquando sunt frequentes & celeres, quod fere ubique in morbis acutis atque febrilibus contingit, tum & tremuli, undosi atque inæquales sunt. Nonnunquam & occipitii dolor adesse observatur, quod & cerebelli læsionis signum esse posset.

NATURALES functiones læsionem quoque patiuntur: adest etenim frequenter adipsia, quod mirandum, cum ægri morbis inflammatoriis conflicti maximopere sitiant, omnesque hic sitis causæ adsint, ut siccitas, æstus & reliqua. Quod malum est signum; quum e contra in hydrope, in quo omnes fere sitis causæ absint, sitis magna adsit, quod malum. Sitis enim nulla nostro in morbo denotat, ita compressum esse cerebrum, ut sitis sensum minime percipiat æger: hancque ob rationem mag-

nus HIPPOCRATES, in *Prædictionibus*, pronuncia-
vit, *Phreniticos exiguo uti potu, malum, sed nihil siti-
re perniciosum.* Alvus adstricta & clausa inflammationis
ut plurimum signum, atque in omnibus ferme morbis
observatur inflammatoriis; humores etenim omnes sur-
sum rapiuntur, unde inferiora liquidis orbantur privan-
turque suis. Urina aliis in inflammationibus rubra flam-
mea, quod hic minime obtinet; sed frequenter, imo
juxta observata dixerim, fere semper tenuis, pellucida,
aquæ puræ similis est, quod quoque pessimi est præsa-
gii: notat enim liquidiora e corpore dissipari, crassiora
in eo relinqui. Lingua adparet aspera, nigra, aliquan-
do citrina, imo salebrosa, quod fieri dicunt a vaporibus
sursum elevatis, biliosis, aliisve. Bilis in suo quoque
turbatur officio, quod patet ex alvi excrementis, quæ
alba dejiciuntur; eo quod hæc nimia in intestina defera-
tur copia, atque acrior reddatur. Ex omnibus hisce sat
perspicue patet, omnes actiones functionesque suo non
rite fungi officio, sed perturbari; unde totum corpus in
opere suo deturbatum est, nec non quod ad multa at-
tendendum est Medico, ne in diagnosi fallatur. Plura
alia forte restant, quæ Medicum firmiorem reddere pos-
sent in diagnosi Phrenitidis. Inter illa occurrit faciei
atque oculorum rubedo, quia sanguis vehementer rapi-
tur in locum inflammatum, & majori vi atque copia ad
cerebrum, ubi magis magisque obstruitur; hinc vasa ca-
pitis sanguine plenissima adparent. Præterea inflamma-
tio interiora capitis si obsideat, impeditur, quo minus
sanguis vasa libere permeet; adeoque sanguis libere per
Carotides pulsus, in internis illarum ramis resistantiam
inveniens vel obstructus, majori copia se distribuit per
exter-

externos ramos , unde facies , vasis sanguineis distentis , turgebit magis atque rubebit , & quidem tanto magis , quanto difficilior per encephali vasa fuerit humorum transitus. Et ideo periculum in istis morbis , ubi hoc , obtinet , majus est : Hæcque est ratio ; cur HIPPOCRATES *probum faciei colorem , torvumque vultum in ægris* , morbo præprimis acuto laborantibus , damnaverit. Oculi rigentes , rubentes , fulgentes , ex orbita protuberantes , truces , squalidi , acribusque lacrymis ac lemis perfusi. Propter distentionem vasorum omnia comprimuntur ; hinc oculi extra orbitam protuberant , atque truces evadunt , lacrymæ eandem ob rationem effunduntur ; unde oculi perpetuo madent atque squallent : nec non ob hanc compressionem & impeditum sanguinis transfluxum aliquando oritur & ophthalmia , ut coëfectus ; aliquando si solus comprimatur nervus , ut in plethoricis sæpe , observatur amaurosis. Et ab hac oppletione atque distentione facile præbetur occasio disruptioni vasis alicujus ; unde sanguis ex naribus stillat , guttatimque quasi depluit , quod Medici omnes pro pravo habent signo ; quoniam frequenter , testibus HIPPOCRATE , GALENO , aliisque , Phrenitis soluta est larga narium hæmorrhagia ; quum contra , stillicidium modo ubi aderat , plurimi phrenitici ad plures abierunt. Arteriarum vehemens secus , ac si in cranii cavo pulsarent arteriæ , atque circa tempora vibratio , quia caput præter naturam facilius adficitur : ideoque HIPPOCRATES dixit , *tempora pulsantia delirium portendunt*. Sicque visum , quænam requirantur signa , ut Phrenitidem adesse cognoscamus , & ab aliis distinguamus morbis. Plura simul , ut diagnosis absolvatur , concurrere oportet ; quò plura enim

adsint vel concurrant signa, eo certior Medicus de morbi præsentia redditur. Delirium etenim simplex, febris ve acuta, continua vel inflammatio Cerebri vel ejus meningum, per se sumpta vel simpliciter posita, proprie non facit Phrenitidem; verum hæc tria conjuncta sunt Phreneseos signa pathognomica; sed si febris atque delirium simul quodam in morbo adsunt, possumus quidem cogitare & metuere Phreniasin futuram: si illa signa pathognomica jungantur cum signis inflammationis generalis, atque alia ex dictis concurrant, simulque adsint, tum possumus de nostri præsentia morbi certo concludere. Dein & dantur notæ, quibus causæ distinguuntur, & quæ adspectu solo cognoscuntur, quasque describunt Auctores, qui consulendi sunt; has quippe notas enumerare, necesse minime putavimus.

CAPUT QUARTUM

De Prognosi.

PROGNOSIS hoc in morbo levis non est, verum omnium fere periculosissimus; modo ad viscus attendamus, quod tam vehementer adficitur adeo dira ac periculosa inflammatione. Nonne hoc malo præsente, tota fere quanta humanitas, sapientia, memoria, reliquæque mentis & corporis facultates, functiones atque actiones extinguuntur, vel deperduntur? Nonne abolitis deperditisque hisce totius sapientiæ reliquorumque per-

perniciēs imminet totalis? Uti id patet, ubi Phrenitis in maniam per totam durantem transiit. Et hic morbus adeo gravis ac perniciosus est, ut momento citius hominem e medio tollat; uti eleganter id adparet ex aureis effatis Hippocraticis, qui in suis operibus multos adlegat Phreniticorum, ante tertiam, quartamve diem mortuorum, casus: imo & qui citius perierunt. Videmus apud P. ALPIN. in *Medic. Ægypt. lib. 1. cap. 12.* Qui inter epidemicos eorum morbos refert *Phrenitides perniciosissimas homines paucis horis perdentes.* Licet GALENUS dixerit, *se nunquam vidisse Phreniticos ante tertiam diem mortuos.* Nihilominus tribus, quatuorve horis periisse phreniticos vidit ALPINUS. Simili ferme modo inquit immortalis HIPPOCRATES. *Phrenitis tertia, quarta, septima die necat, raro septimam transgreditur, quam si transgressi aliquando evadunt.* Tales quatuor casus, qui ante septimam obierunt diem, adfert in *lib. de Epidem.* Ubi primus Phreniticus sexta, secundus quarta jam convulsus, quinta defunctus est, tertius septima, quartus quarta mortuus die; verum & aliquando hoc non contingit, septimam licet transierint, tamen moriuntur ægri, quod contra HIPPOCRATEM adfirmari potest, dum inspiciantur perpulcra illa magni FORESTI opera, *lib. 10. obs. 1. pag. 313.* ubi habetur Phrenitici observatio, qui sexta & vigesima obiit die. Hinc cum ALPINO dicimus *omnia phrenitica deliria lethalia plerumque existere, quamvis non omnes moriantur Phrenitici; attamen hunc morbum periculo plenum.* Adeo ut non nimis citus esse debeat Medicus in promittenda restitutione, si ægri septimam diem transgressi fuerint. Varia certe requiruntur ad intelligendam

dam hujus morbi Prognosin. Hæc ut bene cognoscatur, veteres HIPPOCRATES imprimis atque GALENUS ut consulantur, oportet. Hi enim rite attendentes, omnia scriptis mandarunt suis. Illum dierum terminum egressa si fuerit Phrenitis & gravis est, in maniam desinit per totam vitam sæpe durantem, nec ulla arte fere sanabilem. Ante visum Phrenitidem a mania distingui febris, pluribusque symptomatibus; cum Phrenitis quidem delirium sit cum febris, sed mania delirium absque febris. Phrenitidem in maniam proclivem esse, docet SYDENHAMUS, & in maniam abit, impetus si cessat febrilis, atque levior tantum inflammatio caput obsidet. Longe vero peior maniam sævam Phrenitidem sequitur, quæ tota sæpe vita incurabilis est, ut varia talia tristissima occurrunt exempla, & omnium frequentissime phrenitidem, a lochiis retentis natam in puerperis, in maniam, perpetuamque abiisse observaverunt Practici fatuitatem. Addit & BOERHAVIUS, *paulisper si adscendat, immanis fit.* Quod & HIPPOCRATI innotuit, dicit enim, *quæ sensim feroces fiunt desipientiæ, ferinæ sunt: sed & convulsiones prænuntiant.* Adeoque efficacissima Phreniticorum requiritur cautela, ne sibi vel aliis nocere possent; quod certe expertus esset, nisi fugam cœpisset P. FORESTUS, uti ex operibus ejus *lib. 10. obs. 1.* patet. Illa, quæ ab Auctoribus pro periculosis habentur, enumerare libet, & postea, quæ minus periculosiores sunt.

PERICULOSIORES habentur desipientiæ obscuræ, a græcis *ασαφὲς* dictæ, quæ licet blandæ atque correctabiles adpareant, quandoque in adfectus initio vel post feroces insanias observantur; cæteris minus exitiosæ patent, uti & omnium funestissimæ, quæ a virium lan-

languore vel defectu, hecticave cerebri temperie nascuntur. Hisce proprium videtur, ut tacite peragantur: Unde HIPPOCRATES *in febribus* dicit, *insaniæ vehementes silente ægro; sed non etiam voce privato, lethale.* Unde observavit quidem illos non solum ἀφονῆς, id est, voce privatos; verum etiam mutos evasisse. Unde si in febre aphoniæ, quæ modo fiunt convulsivo, desinunt in eam, quæ cum silentio fit, ecstasin, perniciosum; unde illæ insaniæ, quas HIPPOCRATES ἀβανῆς vocat, in quibus ægri obscure delirant, perniciosæ habentur. Plurima mehercle! occurrunt symptomata, quæ lethalitatem, vel saltem periculum majus morbo inducunt vel præfagiunt: Uti tremor & convulsio omnes Phrenitides vehementissimas ut pote ferinas consequuntur. Phrenitici vero plurimi prius tremuli & postea convulsi moriuntur, uti patet unum ut adducatur exemplum, ex Phrenitico ab HIPPOCRATE observato, qui quarta die convulsus, quinta ad majores transmigravit. Pro pessimo habentur convulsiones signo; *linguæ enim convulsiones, vocesque tremulæ pessimæ*: Hincque vi Phrenitidis supervenire solent silentium in ecstasi, tremor in vehementissima Phrenitide, atque convulsio imminente morte, convulsione hinc oborta, mors instat: dantur tamen morbi, qui convulsionibus, & convulsiones, quæ supervenientibus febribus solvuntur. Ideoque tremores tantum observantur lethales, qui deliriis vel desipientiis succedunt; adparent & non pauci in morborum initiis tremuli, attamen minime obeunt. Omnibus neque deliriis, at solum vehementibus succedentes exitium portendunt. Supervenit non infrequenter Palpitatio, quæ convulsioni aut tremori haud abssimilis; hinc convul-

vulsiuus tremor , convulsio non vera , aliisque nomini-
 bus salutata dicitur ; unde *subsequentes vehementissima
 desipientia , æque ac tremores vel convulsiones , lethales.*
 Accedit & aliquando vomitus virulentus , quo evomitur
 materies biliosa , æruginosa , qui frequenter in capitis
 adfectibus occurrunt , nigra , vel etiam varii coloris exi-
 tialis quoque censetur. *Phreniticis enim convulsiones ,
 sed & virulenta vomunt , & ex iis , quidam subito
 moriuntur.* Phrenitidi exitiali sæpe adesse observantur
 manuum illi tremores vel gesticulationes , ubi , ut vi-
 sum , Phrenitici floccos evellunt , vel festucas colligunt :
 hæ etiam damnantur & pessimæ habentur , uti dicit
 HIPPOCRATES , *Manuum gesticulationes pessimæ , &
 præterea , de Gesticulatione manuum hæc cognoscere opor-
 tet , qui in febris acuta , aut Phrenitide , aut pulmonia ,
 aut capitis dolore , manus ob os fert , & frustra vena-
 tur muscas , aut colligit festucas , aut de veste evellit
 pilos , aut de parietibus stipulas carpit , id omne ma-
 lum , exitialeque est :* sputatio frequens & in adstantes
 indecora etiam præfagit in Phrenitide periculum ; an
 sputatio frequens per se Phrenitidis signum sit in mor-
 bis , in dubium ab auctoribus vocatur. Per experien-
 tiam etenim constat , melancholicos atque hypochondria-
 cos maximos esse sputatores , attamen illos evadere Phre-
 niticos non frequenter videmus. Liber autem cum im-
 pediatur humorum per interiora capitis circuitus , tanto
 major sanguinis copia illas urget partes , unde dicta
 symptomata facies rubra &c. verum hæc hoc missa fa-
 ciamus loco. Mirum adeo non est , & glandulas sali-
 vales salivam secernere copiosiore , quam ægri conti-
 nuo exspuunt. Ideoque HIPPOCRATES *secreatus fre-
 quens ,*

quens, si sane aliud quoddam adfuerit signum, Phreniticum, & sputationem summopere in Phreniticis damnabit. Quæ si in adstantes fit, valde proterva, & in bene moratis pro certissimo delirii indicio habenda. Item stridor dentium quibusdam quidem hominibus familiaris, damnatur, & pro pessimo in delirantibus ab HIPPOCRATE habetur signo. Dentium enim dicit, stridor insaniam & mortem portendit, nisi quis a puero consueverit; si vero etiam delirans hoc agat, valde perniciosum. Sanguinis stillicidium e naribus quoque ab omnibus damnatur, tum enim indicium est caput sanguine oppletum, adeoque major metuitur compressio, obstructio, inflammatio; hinc stillicidium ex naribus cum sorditate aut ignavia signum est malum, sed cum omnibus aliis desipientiis plane judicandum. Nasus destillans perniciosum. Urinæ albidæ pellucidæ excretio periculum portendit, unde divus senex Sect. 4. Aph. 72. Quibus urinæ, ait, pellucidæ sunt & albæ, malæ; maxime vero in Phreniticis observantur. Item albida dejectio mala judicatur, uti & pravum censetur, si Phreniticis sponte urinæ vel fæces intercipiuntur, excernunturve, hinc urinæ in non admonitis excretio perniciosa. Nil sitire vel saltem paucissimo uti potu improbatur. Phreniticos exiguo uti potu, malum; sed nil sitire perniciosum. Et potus ad necessaria requiritur, quoniam absque illo nulla inflammationis resolutio tentanda, multo minus recuperanda; nam fere semper Phrenitici non sitiant, quod pessimum signum. Deliria autem, quæ circa necessaria fiunt, pessima. Permutatio omnium horum symptomatum perpetua periculosa est, & signum magis magisque turbari sensorium commune & ad alias

H

par-

partes cerebri propagari malum. Unde senex venerandus, *in Phreniticis per initia moderatum esse, sed crebro permutari, malum id est*: Atque crebræ *in Phreniticis permutationes convulsivæ*. Et GALENUS testatur, se vidisse sæpe numero tales Phreniticos, semper quidem delirantes, sed variatis secundum omnia functionum animalium genera modis. Nunc excandescebant ira, postea moderati, mæsti decumbebant; Nunc audacissimi in adstantes invadebant, mox perterriti & sic de reliquis. Quid de tumentis ulceris subsidentia putandum, videantur *commentaria ZWIETEN. ad Aphor. BOERH. §. 158. n°. 7. §. 423. n°. 1. & §. 432.* Hæc, quæ periculum magis minusve intendunt, sufficiant, plura innumera forte supersunt, quæ si cui pro me addere libet, pergratum honorificumque erit: addidissem equidem, nisi tempus urfisset. Unice tamen adhuc notandum, Phrenitidem exitiosam magis in genere censendam quæ aliis succedit morbis, ut peripneumoniæ, pleuritidi, variolis, ileo, aliisque morbis acutis, & inflammatoriis.

DELIRIA minus mala, quæ ægros non continuo tenent; verum aliquando intermittunt, licet nullum securum putetur delirium. *Minus vero periculosa sunt, quæ cum risu fiunt: sicut temeraria omnia sunt periculosissima. In medio autem ambarum desipientiarum sunt, quæ cum studio fiunt.* Adeoque cum bonis notis ortum delirium non est metuendum, & præcipue si non sit perpetuum, neque vehemens, & ferox sit, magis vero quoque leve & parvum, ut & si ægroti in paucis mente aberrant. Cavendum vero, ne forte parvum & mite putatum nos decipiat, quum permulti pernicipiei vel mortis proximi, sic delirare non raro dignoscuntur: Hæc tum illæ

illæ sunt desipientiæ, quas nos obscuras, & græci ἀσα-
φάδεις adpellitant, quæ damnantur, adeo ut *tremulæ*,
obscuræ, *contrectabilesque desipientiæ*, valde *Phreniti-
cæ* ab HIPPOCRATE habeantur. Hæ aliquando in debili
vel exhausto quodam morbo corpore observantur, quod
non difficile ex prægressis innotescit, ut ex debilitatis
& prælanguidis viribus, ac aliis perniciosis simul obser-
vatis notis, reliquisque. Hoc enim in casu pulsus lan-
guet, delirium perpetuum cum notis funestis, quæ om-
nia signa sunt tum cum delirio, & quæ ipsi successerunt.
Hæc haud raro salutarem antecedunt crislm. Reliqua
sicco præterimus pede, commode ab attendente cogno-
scuntur.

PHRENITIS ut alius quicumque adfectus inflammato-
rius abit 1°. in sanitatem. 2°. in alium morbum & 3°. in
mortem.

INSANITATEM 1°. transit duplici modo, vel resolutio-
ne simplici, quæ & crisis perfecta dicitur, vel coctione,
vel coctæ materiæ perquamcunque viam secretoriam vel
excretoriam evacuatione, vel & depositione in aliam
partem. Hic modus crisis imperfecta ab Auctoribus di-
citur; alium enim inducit morbum hominem a Phreni-
tide liberando.

HAC jam resolutione simplici vel crisi perfectâ in sani-
tatem abire dicitur, tum quando materies obstruens,
inflammationemque pariens vasis impacta solvitur; vel
quum vasa obstrueta ita Naturâ vel Arte disponuntur,
ut fixa hærens materies in venas continuas patulas perge-
re possit, vel in vasa diametri majoris retropelli valeat,
sopito simul stimulo inducto: Verum resolutione hacce
simplici morbus sæpe vinci nequit, tum crisis vel coctio

exspectari debet. Hæc enim tum obtinet, quando materies soluta, & subacta, non tamen ita ut pristinam reacquisiverit fluiditatem, mobilior reddita, ex arteriarum ferie in venarum systhema ducitur, & adhanc illamve partem secretioni consecratam deponitur. Ita id nonnunquam obtinet, prægressa coctione, per sudoris excretionem. Qua in initio aliquando utitur Natura, viam ad materiæ coctæ eliminationem præbens: licet hæc cæterum præcipue in progressu morbi absque coctione prægressa, minime fidenda. Uropoietico organo etiam coctæ materiæ excretio fieri nonnunquam observatur. Sic & alvus eam solutam subactamque excludere potest. Ne de aliis viis, quibus utitur Natura ad noxium, mobileque redditum coctione, eliminandum, mentionem faciamus: sufficiat adnotasse menstrua, hæmorrhoides, hæmorrhagiam narium, varices &c. cum remissione vehementiæ morbi subitanea, coctione finita, solvere morbum. Hæc proprie crisis est post benignam resolutionem, optima, raroque tamen nostro in adfectu proli dolor! exspectanda.

DE depositione materiæ in hanc illamve partem, de qua Auctores mentionem faciunt, non est, quod loquamur. Sic apud eos invenimus hanc depositam ad coxendices & alia loca.

ABIT 2°. Phrenitis ut reliqui inflammatorii morbi in suppurationem, gangrænam, sphacelum, scirrhum. De exitu in suppurationem prius dicendum foret: verum quum certum sit plerumque, si adeo gravis sit inflammatio & vehemens, potius ad gangrænam, sphacelumve quam ad hunc exitum perveniat, & citius adfectare. Indicasse sufficiat, suppurationem tunc fieri, si inflammatio vel

Na-

Natura vel Arte irresolubilis, tam mirandum & singularem adfectat statum, ut pars inflammata convertatur in unum, blandum, æquale &c. liquidum, quod *pus* audit. Pauca isthæc de exitu in suppurationem sufficiant, qui periculosus, si non lethalis habendus, licet SCHENKIUS *in obs. Medic. lib. 1. p. 60.* dicat, se fanatum vidisse cerebri abscessum, ubi Natura utebatur singulari beneficio, pus illud eliminando per nares & aures, simile quid etiam refert BARTHOL. *cent. 6 Histor. Anat. 13.* ubi æger ab abscessu cerebri liberatus est singulari quoque Naturæ beneficio, per nares & oculos. Et hoc pus in calvaria contentum comprimendo encephalon, viam sternit omnibus morbis soporosis, ut caro, comati somnolento, lethargo, imo & ipsi Apoplexiæ. De Phrenitidis in lethargum, aliosve morbos soporosos transitu varia apud varios exempla occurrunt Auctores, adeo ut amplius mirum minime videatur.

GANGRÆNA tertius modus, in quem terminatur inflammatio, fit, dum influxus vitalis per arterias ejusdemque redivit per venas in parte corporis nostri molli, tollitur, sic hujus partis destructio fit. Hanc propter humorum acrimoniam validam, motumque eorum incitissimum, in cerebro obtineri posse docent dissecta Phreniticorum cadavera, quorum cerebrum, si non in totum pro parte saltem gangrænosum se ostendit. Gangrænam cerebri lethalem esse pronunciat celeb. BOERHAAVIUS *in aph. de cogn. & cur. morb. §. 432.* Quod & confirmat sanum ratiocinium. Quodque minime nunc videtur, modo consideretur mollis, tenera, atque pulposa substantia. Nonne ideo illud, posita gangræna cito in putridum quasi tabum diffuere potest? Idem.

de *sphacelo* censendum, quod per observata constat Medica; quodque HIPPOCRATES jam novit, ut hinc inde in scriptis indicat, ait, *cerebro corrupto, quidam in tribus, alii in septem moriuntur diebus: Illas autem si effugerint, servantur: & alio loco sect. 7. aph. 50. Quibus, inquit, cerebrum sphacelo fuerit adfectum, in tribus diebus pereunt: si vero hos effugerint sani fiunt.* Verum observata Schenkiana nos edocent, hoc contrarium posse existere, quum apud SCHENKIIUM in *Observ. Med. lib. 1. pag. 60.* habeantur casus hominum, quibus cerebrum sphacelatum erat; attamen vixerunt ad septimam, decimam, decimam quartam & decimam septimam diem; verum omnes extincti sunt.

DE *scirrho* cerebri quarto fine inflammatorii transitus multa dicenda non habeo, quippe hic præcipue in corporis partibus obtinet glandulosis; verum quoniam per observata constet, existere posse scirrhum cerebelli, uti observavit Illustrissimus atque perspicacissimus HALLERUS in *Opusc. Pathol. obs. 1.* ut & in transactionibus Philosophicis atque commentariis Gottingensibus. Si obtinere potest scirrhus Cerebelli, cur non & Cerebri? Hic oritur, (ut ait quidam) quando & vitæ & morbi vires adeo æquilibrentur, ut nec vasa destrui, nec materies obstruens iterum attenuari valeat; sed dissipatis per calorem liquidissimis, terrea pars humorum cum oleosis concreseat, & pertinacissimam generet obstructionem, materies impacta & obstructa vel inflammata, inertior, crassior, viscidior, vasis suis tanquam carceribus inclusa sit, abit in tumorem durum indolentem, qui scirrhus dicitur; unde tum producit mania, melancholia vel desipientiæ nulla Arte sanabiles, & totam per vitam du-

non

rantes. Adeoque hunc morbi statum summopere sæpe & subito periculosum, constat. Hunc exulceratum *Cancris* exitum capere posse conceptu facile.

DE exitus Phrenitidis in memoratos morbos signis, non est, quod agamus. Hæc, sat clara, ubique apud Practicos inveniuntur. Et rarior præterea Phreniasis ad eum pervenit terminum. Plerumque potius crederem, hanc, ni solvatur inflammatio, 3°. ac ultimo in *Mortem* terminari. De hocce in mortem exitu multa ut dicamus, non oportet, facile certe, qui omnia in Prognosi dicta a capite ad calcem repetat, consideret, perpendatque, patebit morbum nostrum cito lethalitatem posse inducere. Inprimis si omnia symptomata (Cap. 3.) enumerata, a primo initio sat valida exstiterint, atque si quædam, quæ hoc capite adlegavimus, simul concurrant, quæ mortem inferre possunt, tunc mortem cito Phrenitidem sequi posse, nemo inficias ibit.

C A P U T Q U I N T U M.

De Curatione.

OMNES morbos inflammatorios unius ejusdemque esse indolis, patet, ubi ad eorum curationem pervenimus; requirunt enim curam antiphlogistam, ut V. S. remediaque vi antiphlogistica gaudentia: sed variant medendi methodi pro varietate causarum hos morbos in in actum ducentium. Ita & variat Phrenitidis curatio
pro

pro varia ejus causa. Morbus noster periculo plenus, ut ex ante dictis patet, adeoque validissimam citissimamque requirit Medicinam, quod & BOERHAVIO innotuit, dicenti in *aphor. de cognosc. atque curand. morb.* §. 780. *Phrenitis vera requirit citissime validissima remedia, quibus tolli possit inflammatio ad Cerebri arterias orta.* Fulminis enim adinstar prorepit, & omnia momento citius destruit. Cura specifica locum hic minime habet, neque ullis fere in morbis, certa nisi sub conditione, quanquam se per specifica morbos tollere posse perhibeant. Quid quæso valeret cura evacuatoria in Phrenitide ab inanitione vel evacuatione orta? Nihil omnino, contra ægro nociva lethalisque foret. Quid enim agerent illi, qui ad cælum usque lapides cancerum vel similia hoc in morbo extollunt, si causa alcalina est? Adeoque videmus, curam variandam, prout causa differat. Nonne ante visum aëra in causa esse posse? Qui, si nimis frigidus, calidior subministrandus; item si nimius ejus calor peccaverit, temperatior reddendus, vel alia aëris qualitas apta si fuerit huic morbo producendo, corrigenda venit contrariis auxiliis: ad quod præstandum varia suppeditat supellex Medica instrumenta, eorumque ingens habetur catalogus apud BOERHAVIUM aliosque Materiæ Medicæ scriptores. Cibi in causa si fuerint, eorumve acrimonia si peccaverit, corrigenda contrariis:

Contraria enim contrariis curantur.

Sic ex signis ubi constiterit, acidum peccare, alcalina non tamen calidiora volatilia, propinanda & contra,
al-

alkali si peccat, acida, item si acre muriaticum, emendari debet per diluentia, emollientia, ut spicula ista salina solvi queant, idem de reliquis in cibis potubusque acrimoniis verum. Motus si peccet, quies concilianda, quæ certe in Phrenitide convenit: Phrenitici ex se fat mobiles sunt, parum quiescunt, quod in omnibus videmus delirantibus. Si quæ, quæ raro, attamen aliquando, veniat, tum motus excitandus, æger exhilarandus, cavendum tamen a fortioribus stimulantibus. Idem in vigiliis & somno locum habet, de quibus postea. Inanitio vel evacuatio nimia hunc in morbum ubi prædisponit, tollenda per replentia, bonum sanguinem conficientia, & spiritum generantia, vitanda cane pejus & angue acria illa inebriantia & stimulantia spirituosa. Adeoque patet variis in casibus contraria esse adhibenda; idem in reliquis obtinet; si enim hæmorrhoidum, menstruorum, alterve fluxus prohibitus fuerit, promovendus est. De Animi Pathematibus idem intelligendum velim. Non tamen existimandum, curam in eo tantum consistere, minime; verum Phrenitis jam nata singularem sibi exposcit, licet semper ad causarum differentiam sit respiciendum, medicationem. Quid enim mæror v. g. si causa existeret, lætitia ad morbum jam natum eradicandum valeret? Differt & cura ratione morbi temporis.

HINC inflammatio quum adhuc resolubilis, est, omni molimine incumbendum, ut ulterior vasorum læsio impediatur & tollatur illa, quæ jam facta est; dein ut materiæ obstruenti fluiditas concilietur una cum lenitate: blanda enim humorum ad inflammationis resolutionem requiritur indoles; vel ut in fluorem redigantur

I mole-

moleculæ obstruentes, idest in minora vasa. Hæque sunt indicationes generaliores, quibus Medico satisfaciendum est in cura Phrenitidis. Omnibus hisce indicationibus satisfacere possumus venæ sectione; hæc impetum humorum in obstructum tollit, obstruens aucta vasorum contractilitate retropelli facit, vel dimoveri e loco in continua vascula, & resolutionem optime sic procurat. Circa Venæ sectionem maximopere se torserunt Veteres. Perpauci sunt, qui eam damnarunt, inter illos tamen fuit ASCLEPIADES; sed cur hoc fecerat? quia Phrenitis conjuncta est cum febre valida: & sanguinem nolebat mitti, nisi in febris remissione; verum dixerat, perinde esse his sanguinem mitti, ac si trucidarentur. vide AUR. CORN. CELS. *de Med. lib. 3. cap. 18. pag. 150.* Alii se contorserunt in loco, in quo vena secanda erat, alii pluribus in locis simul, in uno loco alii, alii in venis, in arteriis alii. Mittebant sanguinem ex brachio, pede, jugulo, fronte &c. Hodiernus obtinet mos sanguinem ex vena brachii educere, vel & pedis: Et certe quo remotius a parte afecta institueretur, eo major ad revulsionem spes erat. Quod fecerunt plures venas simul hoc ideo fecerunt, ut revulsio eo major esset. De sectione venerarum jugularium in Phrenitide legitur apud SEVERINUM *in Medic. efficac. lib. de Angiol. cap. 16.* Ex venis narium interioribus *cap. 11.* De sectione venarum raninarum *cap. 4.* & apud CÆL. AUREL. *lib. 1. de morb. acut. cap. 12.* De vena frontis apud varios auctores. Atque ut revulsionem adhuc majorem conciliarunt, eo pervenerunt audaciæ Medici (audaces enim fortuna juvat) bono aliquando cum eventu, ut loco phlebotomias instituerint Arteriotomiam, quam

quam laudarunt BALLONIUS, TRALLESIIUS alique; hunc in finem elegerunt arteriam temporalem. Hæc sectio vehementer revellere debet; verum multo plus periculi imminet ab arteriæ quàm venæ sectione ob aneurismata, quæ facile se produnt, & quia sanguis in arteriis non adeo facile sistitur. Ideoque phlebotomiam arteriotomiæ præferendam censeremus. Hæc sanguinis missio sive per arteriam, sive per venam larga esse debet; imo ad animi deliquium usque, & tum facit, ut ut materies inflammans facilius revelli possit. In omni magna inflammatione requiritur larga sanguinis missio, adeoque & in Phrenitide, quæ omnium fere maxima, attamen minor, si materies illa inflammans duram matrem quam cerebrum ipsum occupaverit; quum vasa cerebri probabiliter tunicam muscularem habeant tenuiorem, unde illam materiem minus repellere possunt. Unum vero restat, quod non facile distinguere liceat; utrum cerebrum; an vero dura piave mater, an utrumque adfectum sit: Præstat tamen semper in omni Phrenitide sive ab inflammatione cerebri, sive ejus meningum, sive utriusque simul producta, largam instituere sanguinis missionem ad animi deliquium usque. Præterea debet fieri hæc evacuatio per magnum vulnus, adeo ut sanguis pleno fluat rivo. Debet & aliquando ad plures institui vices pro rerum circumstantia, atque tum iterum sat larga, hoc Medici est determinare. Sanguinis missio præter laudatas supra utilitates varia præstat: Copiam & impetum humorum minuit, sic subitam inationem, validissimamque revulsionem ab encephalo facit.

DEIN commendanda veniunt deluentia in Arte sic

dicta, qualia sunt omnia illa aquosa, decocta farinosa, ut hordeacea, avenacea: item Decocta scorzonerae, Graminis, cornu cervi &c. Convenient ergo talia, quæ concretum diluendo, obstructionem resolvere, & nimium tollere queunt calorem; adeoque accedere debent refrigerantia, quæ nimiam fluidi densitatem tollunt, vasa infarcta laxant, & nimium circulationis impetum minuunt; nec non nimii caloris causas tollunt vel saltem minuunt. Omnia ergo aquosa proderunt diluendo, conjuncta cum refrigerantibus; hisce junguntur molissima farinosa, ut vasa magis laxentur, atque solventissima remedia, ut concretum attenuetur inflammatorium, atque meabile reddatur. Varia horum genera, variæque ejusdem indolis formulæ inveniuntur apud Materiam Medicam auctores, quas enumerare ob magnum eorum catalogum, nimis tædiosum esset, siccoque ideo prætereundum pede.

OMNIA antiphlogisticorum titulo gaudentia hic imprimis conveniunt, quæ semper maritata esse debent cum diluentibus, refrigerantibus, tum nimium humorum impetum tollunt, idemque præstant, quod diluentia, refrigerantia. Conjungenda & sunt cum laxantibus, eccoproticis simili titulo antiphlogistico præditis; hæc alvum subducunt, a superioribus revellunt, & sic impetum in caput ab eo minuunt. Hæc omnia innumera sunt, quæ sub variis comprehenduntur titulis, nempe attenuantia & similia. Hæc in Phrenitide summopere extolluntur, fereque pro specificis habentur, ut & in aliis morbis inflammatoriis, in quibus mira præstant, omne punctum absolvunt, ideoque & omni satisfaciunt indicationi. Dein omnia acida, & acescentia, vegetabilia.

bilia æque ac fossilia. Sub Eccoprocticorum nomine veniunt manna, cassia, tamarindi, mel & reliqua, vel fortioribus, si conducat, utendum, ut Rheo, agarico, scammono, aloe, turbith gummoso &c. Omnia hæc semper formâ exhibenda liquidâ, ut V. G. decocti, Mixturæ, Julapii, Emulsionis, vel simili. Emulsiones hic certe maximi usus sunt, quæ conficiuntur ex refrigerantibus, leniter anodynis; blandum enim frigus, gratumque corpori inducunt soporem. Pro materia habent semina omnia, fructus, nucleosque refrigerantia. Omnes fructus horæi, eorumque succi maximopere laudantur, hi per se acidi, adeoque & eâdem præditi sunt vi.

CLYSMATA decoctis dictis similia adhibenda sunt; hæc efficacissima remedia sunt, quibus impetum & motum humorum temperare possumus. Hæc tanti fecit SYDENHAMUS, ut testetur, se solo horum usu nimiam sanguinis exæstuationem pro lubitu compescere potuisse, raroque indiguisse repetitâ venæ sectione. Pauci sunt, qui probe norunt, quid valeant clysmata, ideoque, quod dolendum tam parvi faciunt. Hisce ut major fiat revulsio, addere non inutile existiment purgantia, verum ex antiphlogisticis, diluentibus, refrigerantibus desumpta, varia suppeditat suppellex medica.

IN antecedentibus visum hæmorrhoidum solutionem multum prodesse, hacce plurimum proficimus, quia sanguis per hæmorrhoides opposita a capite directione fluat, unde summo jure expectanda revulsio. Dum ergo Medico per signa constiterit, hæmorrhoides fluxuras, ut per dolorem, ruborem, pruritum circa anum, irritum alvi deponendæ conatum vel similem, vel si noverit,

ægrum ante hæmorrhoidibus obnoxium, & eorum fluxum suppressum, anum continuo foveri curat, vel partes ei adjacentes balneo vaporoso, cataplasmatibus, fomentis adplicatis, laxantibus, emollientibus & similibus, clysmata similia ano injiciuntur. Verum si nondum prodierit, suppositoriis utitur ex sale gemmæ cum melle cocto, inprimis pauxillo aloës addito, si tunc incipiunt prodire & protuberare, foliis ficus asperis fricamus partes, ut rumpantur, vel lanceola pertunduntur, ut sanguis libere exire queat. Vel communi utimur modo, hirudines scilicet adplicando; Animalia hæc, inflicto hisce partibus vulnere, sanguinem exsugunt, & sanguine oppleta sponte decidunt, atque tum hæmorrhoides fluere pergunt. Inprimis si tunc in sedili proforato collocetur æger, & partes hæ aquæ tepidæ vapore foveantur. Hisce in auxilium vocatis nunquam fallit, ut ajunt, quin illico levetur delirium; dum sanguis ex hæmorrhoidibus fluit. Hoc inprimis notandum, quod nunquam fortioribus utendum sit, quoniam hæc stimulantæ atque irritantæ vi gaudeant, adeoque & humorum motum intendant, quod in morbis acutis & præcipue in Phrenitide summopere noxium est. Quod de hæmorrhoidum solutione, idem de menstruorum laxatione obtinet, horum fluxus æque valet ac hæmorrhoidum. Ideoque hunc eandem ob causam provocare possumus per laxantia, emollientia; minime vero per Emmenagoga sic dicta, quorum plurima circulationis impetum & velocitatem augent, quæque conveniunt corporibus laxis frigidis, quorum Circulatio lentescit, & quasi suffocatur, non autem in calidis, morbis præprimis acutis obnoxiiis. Hinc commendanda & adhibenda pediluvia,

Epispa-

epispastica, frictiones partium inferiorum. His menstruus fluxus si non sequatur, sanguinis ex pede emissio fieri potest, qua facta, menses sæpe fluunt: hæcque simul interfert, ut hæmorrhoidum vel mensium defectus suppleatur. Omnes hæ evacuationes proderunt, quando vasa nimia sanguinis copia distenduntur, vel nimius circulationis impetus adest, vel necessaria humorum a capite fieri debet revulsio. Idem & de lochiorum suppressione verum, quæ provocanda simile modo ac menses. Cavendum tamen dictam ob rationem a pellentibus, aliisve fortioribus.

NARIUM hæmorrhagiam in Phrenitide conducere, observatum est, idest sanguinis fluxum ex naribus; minime vero stillicidium, quod, ut visum damnatur & pro pessimo habetur signo. Hoc unum est ex beneficiis, quibus Natura utitur ad sanandam vel solvendam Phrenitidem, quod viderunt Medici, hincque cogitarunt de fluxu hocce provocando, adeoque varii varia excogitarunt auxilia, quibus hoc præstare possint. HIPPOCRATES adhuc provocandum fluxum commendavit ebrietatem per copiosum vini haustum, quem minime permittendum putaremus. Indicatio enim hic jubet, ut motus, qui hic adeo magnus est, compescatur, verum per copiosum vini haustum motus augetur, adeoque hic potius noceret. Hinc alii alia excogitarunt, ut ictum, frustula radicum Cyclaminis; alii utebantur calamo scriptorio in stellæ formam scisso, naribus immisso atque agitato, & ita producebatur narium hæmorrhagia. Quicquid faciunt nullum melius datur remedium, quam ut laxentur hæ partes vapore laxante, emolliente, tepido.

ADPLICANDA & toti capiti sunt laxantia, emollientia,
ut

ut nares, oculi, aures foveantur, dum hoc peragitur, minuitur resistentia in Cerebri vasis, ut & impetus copiaeque sanguinis ab Encephalo. Et ita nares humectatione & laxatione illa optime ad hæmorrhagiam disponuntur. Adeoque & in usum vocanda colutoria & gargarismata tepida ex emollientibus confecta. Laudantur & spongiæ calidæ aqua tepida humectatæ ad loca, ubi vasa majora nudiora decurrunt, ut in inguinibus, furis, femoribus, sub axillis, in manibus, ubi pulsus tangimus &c. Omnia hæc fiunt, ut revulsio eo citior & major evadat, quoniam hoc tempore elapso, de ægro fere conclamatum est. Omnibus hisce incassum adhibitis confugimus ad alia remedia topica, ut vesicatoria, epispastica & similia.

VESICATORIA rite adhibita plurimum faciunt & partibus inferioribus ut furis, femoribus, humeris, nuchæ, sub vel post aures admota maxime revellunt, & impetum ad se trahunt. Hunc in finem eliguntur acerrima omnia remedia, ut ranunculi pratenses & similia. Omnium tamen maxime adhibentur cantharides; hæc animalia partem, cui admoventur, vel quam versus revulsio facienda, intra octo vel decem plerumque horas in vesicam attollunt; verum quum constet, hæc magnam possidere acrimoniam, & irritare partem, sæpe humorum motum augent, qui hic noxius, adeoque in eorum usu cauti sumus.

EPISPASTICA vesicantibus leviora, adeoque sæpe anteponenda, hic in usum etiam vocari possunt, atque sub attrahentium titulo comprehenduntur. Hæc varia admodum sunt, atque conficiuntur ex pane secalino, seminibus sinapeos tritis, radicibus Raphani rustici rasis, simi-

similibusve. Quæ brevi temporis intervallo calorem ruborem, dolorem, adeoque & inflammationem inducunt, sicque revellunt, atque huic scopo inserviunt. Alii hunc in finem commendant haleces salitos; verum priora præferenda cenfeo.

CUCURBITÆ hic etiam eidem inserviunt scopo, nempe revellendo & attrahendo ad partes, cui adplicantur, & hæ egregiæ sunt, imprimis si fiant cum scarificatione. Uti nobis indicat M. A. SEVERINUS *in effic. Medic. l. 1. p. 3. c. 9. p. 215.* Quæ est, inquit, in Phrenitide capiti admota cum scarificatu cucurbitula, quandoque Phreniticum a morte liberavit; ibique varia loca, quibus adplicandæ, variosque admovendi modos monstrat, scopo avertendi & retrahendi applicari eas vult præcordiis, clunibus, pubi, inguinibus *l. c. p. 222.*

ALII rasum caput commendant, atque rei rationem reddunt, quod abrafo capillitio, caput magis perspiret, uti ab illo expectavit CÆL. AUREL. *lib. 1. morb. acut. cap. 13. pag. 48.* atque gratum corpori concilietur perfrigerium, quo multoties in somnum incidunt. Sunt, qui raso capiti vesicatoria adplicant, quid ibi efficerent, nescio, ob duram calvariam, adeoque aliis locis potius adplicanda suaderem.

CORPUS omnino erectum tenendum, quia sic impeditur major in capite impetus, quia sanguis non adeo facile ob gravitatem adscendere potest, atque caput, imo totum corpus modice tantum modo tegatur. Observata docent, quod Phrenitici pessime furentes, dum lecto incarcerantur, placidos penitus reddi, si erecto corpore modice tamen tecto in sedili sedeant. Quod op-

time notat SYDENHAM fidelis ille praxeos observator in praxi sua *pag.* 659. & 660.

VETERES enim in persanandis morbis valde crudeles erant, modo hi essent graves, devenerunt ad scissionem, unctionem & reliqua in parte adfecta, sic in Phrenitide unctionem adhibuerunt juxta SEVERINUM *l. c. lib. 2. p. 1. cap. 4. p. 157.* Quam nunquam suaderemus, verum potius, dictam sequeremur methodum: attamen necessitas si urgeat, melius est anceps exhibere remedium, quam nullum.

MEDICUS certe Naturæ minister, & quidem præcipue in morbis acutis inflammatoriis febrilibusque criseos tempore; dum per signa ipsi constiterit, Naturam se velle liberare ab hoc malo per sudorem, urinam, aliamve viam; si tunc hæc operi impar, vel quando ejus vires nimis imbecilles, vel morbus nimis gravis, tum Medicus Naturam adjuvare debet; minime vero eam in opere deturbare. Adeoque si viderit Medicus Naturam se velle liberare per sudores, præscribit sudorifera lenia maritata cum ante dictis, vel si per urinam, diuretica leniora prioribus etiam admista. Observata docuerunt æquabilem per totum corpus diffusum sudorem hunc solvisse morbum, licet contrarium legatur apud FABRICIUM HILDANUM, ubi Phreniticus liberatus atque restitutus erat sudore frigido, qui ab HIPPOCRATE adeo damnatur, verum fatendum, quod ex mille casibus vix unus observetur tam felix.

OMNIBUS hisce incassum adhibitis prægressisque evacuationibus solitis, ad opiata confugere, credo, licet, sed leviora tantum; verum in hisce exhibendis cautus sit Medicus, ne se ipsum fallat, ægrove damnum inf-

ferat. Me quod attinet, inciperem ab emulsionibus ante laudatis, hisce nil si profecerimus, adderemus syrupum quendam hypnoticum, & sic sensim sensimque adscendendo, fortiora requisitâ cum cautelâ dare licet. Opium si exhibeatur purum, semper in aqua idonea solutum, præscribendum ob dilutionem, in inflammatoriis morbis summopere necessariam. Opium enim nimis cito si adhibuerimus, augeremus delirium, idem obtineret, si nimis imprudenter datum fuerit, promoveretur inflammatio: Hoc enim inflammans & calidissimum remedium est, adeoque oleum fere flammæ adderes, hinc inflammatio cito in Gangrænam converteretur omnino exitialem & præcipue hoc in casu. Neque utendum, nisi prægressa fuerint memorata, tum parca dosi, atque tunc delirium compescere possumus.

DE vomitu mentionem non facimus, quippe hic minime conveniat, & pro pessimo habetur signo, ut in prognosticis visum, sed maxime laboriosus est, unde si vomitus adest nimis compescendus per idonea remedia. In Phrenitide emeticis utebantur Ægyptii, neutiquam hæc adhibenda esse putem; metu enim inducerer, ne stagnatio illa per vomitum in capite fortior evaderet: si constiterit, ventriculum nimis obsessum esse materia quadam inutili, lene emeticum dari posset; verum a fortioribus sollicite abstineamus.

DE specificis mentionem minime facio, quæ ut inutilia, & vana sicco prætereo pede.

DIÆTAM quod attinet, hæc levis, paucus simul & semel. Cibi pauci antiphlogistici ex hordeaceis, farinaceis, oleribus, fructibus horæis, refrigerantibus, potu simili, refrigeranti acido, antiphlogistico: Jura carniū

tenuiora cum oryza, oleribus, succo citri, aurantiorum, similive. In exhibendis carnibus Medici minime consentiunt, si exhibeant, præferunt albas, gallinas, vitulinas, ovillas &c. sed parca copia, ut vires restarentur, quæ maxime debilitatæ sunt. Item num vinum dandum sit, dubitant, si dandum, parca exhibeatur copia, aqua adulteratum, alias nimis stimulat, & hic maxime nocivum est. De vini exhibitione videantur CÆLIUS AURELIANUS, PETRUS FORESTUS aliique. Item inter sese dissentiunt de aëre Phreniticis congruo; alii in lucido; in tenebricoso aëre alii ægros deponi volunt; alii in humido; in sicco alii & sic de cæteris. Præferrem tenebricosum, ut æger objecta non percipiat, humidumque. Tota enim cura eo redit, ut humectemus atque refrigeremus, utque sic ægro somnum induceremus. Generalis de aëre regula dari non potest, adeoque concedimus ægro talem aërem, qualem consuetus, dum sanus erat. Potius in lecto sedeat, quam decumbat dictam ob rationem. Quoad motum, alii eum non permittunt, quia motus exsiccet, neque sibi aliisve noxia inferant ægri: adeoque quiescant, & somnus inducatur atque quies omni modo. Quies & somnus corpora humectant, & humectata conservant. Animi pathemata cane pejus & angue vitanda, ut ante monuimus. Adeoque diæta in omnibus sit moderata.

Nunc curandus, si in arte esset, status ille, ubi inflammatio in suppurationem transit, verum quum suppuratum cerebrum lethale est, licet observatio doceat, eos, qui cerebro suppurato laboraverunt, restitutos esse, qualia habentur exempla apud SCHENKIIUM, BARTHOLINIUM, forte & alios, ut in præcedentibus vidimus,

mus, hæc sunt mira Naturæ. In genere hoc dico, quod Inppuratio Cerebri lethalis sit. De gangræna, sphacelo, scirrho &c. mentionem facio nullam, quoniam constat homines hoc illove adfectos citius tardius extinctos esse, nunquam sanatos.

DE Phrenitide symptomaticâ hinc inde aliquid verbo monuimus aliquid, hæc a variis infinitis producitur morbis, quam si rite examinarem, ætas fere deficeret, tractanda est pro genio suo, & curanda idoneis remediis.

EN L. B. hæc sunt, quæ de Prenitide scribere constitui. Plura addidissem, nisi tempus nimis cito præterisset, atque Praxeos exercendæ cupiditas me urfisset. Utere his in Creatoris gloriam, in Proximorum salutem, & ad nostræ juventutis commendationem contentis, quæ si placuerint, non meæ prudentiæ, sed omnipotenti Deo, qui mihi ea componenti adfuit, perpetuas agam gratias.

T A N T U M.

A N-

A N N E X A.

I.

Ligaturæ artuum , in sanguinis uberioribus profluviis , potius contemnendæ , quam accipiendæ videntur : saltem iis non fidendum.

II.

V. S. sæpe optime & corroborantis & adstringentis fungitur remedii vicibus.

III.

Eadem vero , ubique hodie fere adeo celebrata , in plerisque nervorum adfectibus rarissime confert.

IV.

In rheumaticis malis indeterminatim venam aperire non licet.

V.

In chronicis minus plerumque morbo vincendo sufficit , quam acutis morbis Natura.

VI.

Mira sæpe , maxime in Chronicis , alvina , ut plurimum requisita , evacuatio præstat & adfert commoda.

VII.

V I I.

*Qua & universalius ideo conveniens in foro non
exstat medico remedium.*

V I I I.

*Quo magis Practicus simplicitatem in præscriben-
dis formulis ambit, eo plerumque felicior in cu-
ratione.*

I X.

*In partu difficili. indicato stimulante, male fa-
ciunt nonnullæ obstetrices, arcana sic dicta sua,
calidiora plerumque, ad partum promovendum
adhibenda.*

X.

*Natura nonnunquam morbis adsuefit, habitumque
in eos quasi proclivem, dui & aliquando sem-
per superstitem contrahit.*

X I.

*Sanguinis circulus olim multis pro vitæ causa habi-
tus, potius effectus ejus salutandus.*

X I I.

*Corticem Peruvianum semper tuto ad febres in-
termittentes debellandas adhiberi non posse, nec
debere statuo.*

X I I I.

X I I I.

Et si, rarissime, ni præmissis necessario præmittendis, adhibendus.

X I V.

Setaceorum & Fonticulorum apta, ac tempestitiva administratio atque usus in ulceribus persanandis inveteratis, incomparabilis saepe sunt emolumentum.

X V.

Symptomata morbis saepe ipsis periculosiora.

K L I N K - D I C H T
T E R I N H U L D I G I N G E
V A N D E N
H E E R E
T H E O D O R U S V E R H E I K ,

Tot Leeraar in de Geneeskunde.

Dus ziet gy dan myn Vriend! naa zo veel moeite en vlyt,
Zoo plegtiglyk u 't hoofd met Eerlaurieren kronen.
Gy word in 't Tempelkoor, door Pallas braafste Zoonen,
Te regt en welverdiend, tot Arts thans ingewyt.

O ja, 'k wens u geluk, laat vry de bitze Nyt
De voet u zetten dwars, en tragten u te hoonen,
Geen noot, Minerva zelfs wil u haar gunst betoonen,
En blyve u steeds op zy, dit monsterdier ten Spyt.

Kost ik dit vreugde Feest in treflyk Maatzang vieren,
En in vereyste Toon 't papiere velt verzieren,
Myn Zangnymph zong uw lof de sterfelykheid voorby.

Daar zy nu maar alleen wenst, dat een gulden regen
Daal op uw Scheedel neer van Goddelyken zeegen,
Zo dat uw Konst tot hyl van u en kranken zy.

Nulla ex Arte, sed Amicitia, tantum cecinit.

W. L. VEERMAN, MED. DOCTOR.

L

TER INWYINGE
VAN DEN
HEERE
THEODORUS VERHEIK,

Tot Leeraar in de Geneeskunde.

Zyt welkom, blonde Dageraat,
Die met een glinsterend gewaad,
Doormengt met hemelgeuren
En stralen van de Morgestar,
Van uwen inknaaten kar
De grendelen ontsluit der Oosterzonne deuren;

Uw Opgang spelt myn Vriend een dag,
Wiens komst hy heilzaam heeten mag;
Uw Opgang doet my zingen:
Deez' heilverkondigende stond
Legt vreugdetoonen in myn mond,
En streelt het yvrig hart van 't puik der Jongelingen.

My dunkt, ik zie een ganschen stoet
In Wysheids zaalen opgevoed
Uw blyde komst verbeiden,
Wyl de Eer, te kennen aan haar tred;
De Tempelpoorten open zet,
Om myn bekransten Vriend daar binnen te geleiden.

Ik hoor Geneeskunst van zyn vlyt
Van zyn met ernst besteden tyd
In haar geheimen waagen;
Triumf! ik zie hem reeds belaan
Met lauwerkranſſen binnen gaan,
Om eeuwig duurzaam groen om zynen kruin te draagen.

Elendelingen, die door weën
Van duizend lighaams moeilykheen
Aan 't leger zyn geklonken,
Zien in VERHEIK, naast God, hun trooft,
Dienze als Galenus echte krooft
Van 't hooggeleerde Koor den eerkrans zien geschonken.

De Rhynnimf beurt zig uit de kil,
En houdt haar ſtroomgareelen ſtil,
Om de eer der Voedſterlingen,
Wiens blanke Deugd zy zegeviert,
Met onverwelkbaar loof gefiert,
Een nieuwe melody volvaerdig toe te zingen.

Hoe dreunt Minerva's kerkgewelf!
Terwylze op deez' bevordring zelf
Uitweidt op hooge toonen:
Daar daalt zy neer, omſtuwt van licht;
De ſtraalen ſchitt'ren voor 't gezigt,
Leent aandagt aan haar woord, zy wenkt heur echte Zoonen.

„ Te regt, zo ſpreekt ze, word dit hoofd,
„ Wiens roem de laſter niet verdooft,
„ Gehult met uw' laurieren;
„ Zo lang de Kunſt zyn brein begaaft,
„ Door yver langs hoe meer beſchaaft,
„ Zal ik met myne gunſt zyn ſchedel ſteeds verſieren.”

Zy zwygt en ryft. myn Zangster ziet
De helle glansen in 't verschiet
Allengskens weer verscheiden,
En scherpt haar ombespraakte tong,
Die meer al stamelende zong,
Om Pallas Voedsterzoon naar 't eerpaleis te leiden.

De Godheid zegen' uwe kunst,
Trek aanzien, voordeel, eer, en gunst,
Leef Nestors gryse dagen,
De Kuisheid stiere uw huwlykskeus,
De Vriendschap zy ons beide een leus,
Zo zal geen hamerslag van onheil u vertzaagen.

A. VAN ASSENDELFT,

S. S. Theol. Stud.

TER INHULDIGING
VAN DEN
HEERE
THEODORUS VERHEIK,

Tot der Medicynen Doctor.

Wanneer een Jongeling met wakkre naarstigheid
Alleen zig toelegt, om in 't prilste zyner jaren
Een onnitputb're schat van Wysheid te vergaren,
En Zedigheid bemind gepaart met deugds beleid.

Dan plukt hy vrugten, die zyn yver heeft bereid,
En hem en zyn geslagt de grootste blydschap baren;
Dan kroont hem Pallas met een krans van lauwerblaren,
Terwyl zyn naam alom word van de Faam verbreid.

Dus moogt gy, waarde Vriend, na zo veel Zielsverlangen,
Den welverdienden loon van naarstigheid ontvangen,
En u verheven zien tot 't ed'le Meesterschap.

Ga voort, leef lang tot troost van hun, die door elenden
En ziekten afgemat zig tot uw bystand wenden,
En ding door uw verstand naar groter eeretrap.

Uit Vriendschap.

TER INHULDIGING
VAN DEN
HEERE
T. VERHEIK,
Als Geneesheer.

Zoo word gy dan myn Vriend! met lauweren bekroont.
Minerva loond uw vlyt. Gy word van daag verkooren
Als Arts, Dees' Blaas' waar in g' uw schrand're Geest vertoont,
Doen u de stem van elk in uw vervordering hooren.

Geluk, driemaal geluk, zyt lang een troost der zieken.
Dan schaff' uw Kunst u Eer en Winst, terwijl de Faam
Uw daaden zal door 't rond der aard op vlugge wieken
Omvoere, en dus myn Vriend! vereeuwigen uw naam.

Ex Tempore

A. BALTAZAR.

